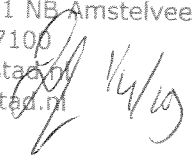

De Appel Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

/	Bestuursverslag
//	Activiteiten
///	Curatorial Programme
////	Archief
/////	Onderzoek
//////	Educatie
////////	Netwerk
/////////	Publiek
//////////	Bedrijfsvoering
//////////	Financiën
//////////	Samenstelling bestuur en directie
//////////	Overzicht medewerkers
//////////	Jaarrekening 2018

Amstelstad Audit B.V.
 Burg. Haspelslaan 33, 1181 NE Amstelveen
 T 020 - 303 7100
 E info@amstelstad.nl
 I www.amstelstad.nl

/ BESTUURSVERSLAG

Dit is het jaarverslag van De Appel voor het jaar 2018. Na een jaar waarin de organisatie de nieuwe programmatorische en inhoudelijke mogelijkheden van haar verhuizing naar Amsterdam Nieuw-West onderzocht, kwam deze nieuwe manier van werken in 2018 verder tot bloei. Naast activiteiten gerelateerd aan het publieksprogramma, het Archief en het Curatorial Programme, besteedt het jaarverslag bijzondere aandacht aan de verdere ontwikkeling van het educatie programma en de diverse manieren waarop het internationaal ingestelde instituut zich ook op overtuigende wijze tot haar nieuwe buurt in Nieuw-West weet te verhouden.

Het jaar wordt artistiek gekenmerkt door het succes van twee solotentoonstellingen – een eerste met Tamás Kaszás, een tweede met Ben Russell – en de groepstentoonstelling *2 Unlimited*. Pers en publiek waren enthousiast over deze projecten, alsook over het markante gesprek en de performance die we organiseerden met Terre Thaemlitz. Vanuit het Archief werden bijzondere projecten geïnitieerd, zoals het langdurige onderzoek naar het *Works and Words* project uit 1979, waarvan we de originele catalogus herpubliceerden, en een samenwerking met de Amsterdamse kunstenaar Robin Waart.

2018 is ook een jaar dat De Appel diverse samenwerkingen opzet met individuen en organisaties uit de cultuursector en daarbuiten, van een sociale onderneming in Amsterdam Nieuw-West tot een prominente hedendaagse kunstorganisatie in Hong Kong. De Appel bewoog zich doorheen een rijk geschakeerd netwerk en zette nieuwe allianties op.

Het jaar stond ook in het teken van betrokkenheid bij de fair practice code; De Appel was actief in de werkgroep die onderzoek doet naar het loongebouw van onze sector. Vanaf november 2018 levert De Appel ook de voorzitter van De Zaak Nu, in naam van Maaïke Lauwaert. Dit weerspiegelt het engagement van de organisatie met meer beleidsmatige en politieke ontwikkelingen binnen de beeldende kunst.

Eind 2018 neemt De Appel afscheid van directeur Niels Van Tomme die een prachtige kans krijgt als directeur van Argos in Brussel. Van Tomme heeft De Appel geleid in roerige tijden en was een sterke, visionaire transitiedirecteur.

Tot slot verdient het bezoekersaantal bijzondere aandacht met ruim 30.000 bezoekers die Appel events in huis en extern bezochten. Daarbij zijn wij in het bijzonder verheugd dat het educatieprogramma van De Appel 1200 scholieren wist te bereiken.

Ondanks de financiële uitdagingen en met dank aan de steun van diverse fondsen en publiek, was 2018 een bijzonder succesvol jaar dat we ook financieel afsloten in lijn met de begroting.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

// ACTIVITEITEN

In 2018 organiseerde De Appel een breed scala aan activiteiten, opgebouwd rond haar hoofdactiviteit – het presenteren van spraakmakende hedendaagse kunst met een uitgesproken kritisch en maatschappelijk karakter. Het instituut bracht een diverse groep kunstenaars samen uit uiteenlopende disciplines die vanuit hun praktijk de wereld vanuit complexe en verrassende manieren bevragen. De Appel deed dit door middel van haar drie voornaamste organisatorische pijlers: het publieksprogramma (dat bestond uit twee solotentoonstellingen en twee groepstentoonstellingen, diverse programma's en performances en een veelheid aan educatieve evenementen), het Archief (dat buiten haar functie voor studie en onderzoek ook haar eigen publieksprogramma vormgeeft) en het Curatorial Programme (dat elk jaar zes internationale curatoren opleidt en hen onderzoek laat doen in het Archief en bijdragen maken aan het publieke programma). Bij De Appel stonden deze drie pijlers in relatie tot elkaar en beïnvloedden en voedden ze de verschillende presentaties.

Ook het educatie programma, de publicaties en performances worden doorheen dit jaaroverzicht genoemd, omdat deze bij De Appel niet worden opgedeeld in een hiërarchie van belang, maar onderling verweven zijn. Het programma was sterk geprofileerd en droeg bij aan het ontwikkelen van nieuw werk met internationale en lokale kunstenaars, was ingebed in een lokaal en (inter)nationaal netwerk en wist op een vernieuwende manier verschillende doelgroepen aan De Appel te verbinden.

Het programma week op drie punten af van datgene wat gepland was en datgene wat werd ingediend bij het AFK en het Mondriaan Fonds: (1) de tentoonstelling met CAMP, die aanvankelijk gepland stond voor begin 2018, werd met een jaar uitgesteld zodat de kunstenaars meer tijd zouden hebben voor onderzoek en productie van het nieuwe werk; (2) de tentoonstelling met Ulay werd om gezondheidsredenen afgelast; (3) de finale van het programma, een groepstentoonstelling met als werktitel Culmination, werd vervangen door een nieuw project. Hiervoor in de plaats kwamen opeenvolgende de solotentoonstelling van Tamás Kaszás, het eindproject van het Curatorial Programme, de groepstentoonstelling 2Unlimited en tot slot de presentaties die vielen onder de noemer 3 Movements.

TAMÁS KASZÁS: SCI FI AGIT PROP

Tentoonstelling

Het jaar startte met een spraakmakende solotentoonstelling van de Hongaarse kunstenaar Tamás Kaszás die simultaan bij De Appel in Amsterdam en bij Netwerk Aalst in België te zien was en door beide instituten werd geproduceerd en vormgegeven.

Voor dit project werkte beide instituten samen met Kaszás aan een artistiek traject dat nauw aansloot met de stedelijke context van beide instellingen: enerzijds de gentrificatie waarvan Amsterdam Nieuw-West getuige is, en anderzijds de postindustriële context van Aalst. Kaszás veranderde onze blik

op deze stedelijke gebieden door er een alternatieve realiteit voor te bedenken.

Het terugkeren in de tijd om ruimte te scheppen voor het denken over een alternatieve toekomst, is kenmerkend voor de praktijk van Tamás Kaszás. In zijn uitnodiging om in het spoor van nakende politieke, economische of technologische inzinkingen na te denken over de toekomst, schuilt echter ook het provocatieve statement dat we niet hoeven te wachten tot deze rampscenario's zich daadwerkelijk voltrekken – ze zijn immers reeds volop aan de gang.

Voor zijn tentoonstelling bij De Appel realiseerde Kaszás een video, een sculptuur in de semi-publieke ruimte, verschillende prints en bracht hij reeds bestaande werken samen in nieuwe wervelende constellaties. Er werd doorheen de tentoonstellingen bij De Appel en bij Netwerk Aalst een dialoog tussen beide locaties opgezet, die verder werd ontwikkeld in de publieksprogramma's en workshops die beide instituten organiseerden.

Archief

Gestart tijdens de Tamás Kaszás tentoonstelling, wierp de online-presentatie *Footnotes #3* een nieuwe blik op de internationale kunstmanifestatie *Works and Words* uit 1979, en ontsloot deze via de website van De Appel. We wierpen nieuw licht op de meer dan 10,000 efemera uit het archief met betrekking tot dit baanbrekende project dat voor de eerste keer op grote schaal underground kunstenaars uit Oost Europa in een West Europese context presenteerde. Deze *Footnotes* resulteerde in een grootschalig onderzoekstraject van De Appel Archive dat momenteel nog steeds bezig is, en reflecteert op de mogelijkheden en beperkingen van transculturele uitwisseling. Er werden nieuwe partnerships opgezet met Artpool Art Research Center, Budapest; Harun Farocki Institute, Berlin; Kulik-KwieKulik Foundation, Warsaw; The Július Koller Society, Bratislava; The Contemporary Art Archive / Center for Art Analysis, Sibiu; Tomislav Gotovac Institute, Zagreb en Vašulka Kitchen, Brno.

Publieksengagement

- *Sci Fi Sessions*:

Sci Fi Sessions #1 was een middag van lezingen, speculaties en *get togethers* met academicus Barnita Bagchi (Universiteit Utrecht), curator Jacob Lillemose (*X and Beyond*, Kopenhagen), en kunstenaar Tamás Kaszás.

Klimaatverandering, de vluchtelingen crisis, burn-outs en flex-jobs, de opkomst van populisme en kapitalistische elites, de ontmanteling van institutionele seksistische en racistische structuren – in verschillende domeinen lijken instellingen zich aan de rand van een systematische ineenstorting te bevinden. Wat als wij dit verval juist als mogelijk generatief fenomeen beschouwen? Wat als wij de breakdown kunnen benaderen als iets dat de last van de status quo van onze schouders neemt? Welke alternatieve manieren van instituting maakt dit mogelijk voor cultuur, educatie, zorg, economie of ecologie? Welke middelen, vocabulaires, vormen van (zelf)organisatie of waardesystemen kunnen wij als alternatief bedenken?

De *Sci Fi Sessions* maakten deel uit van een doorlopend gesprek en samenwerking tussen Netwerk Aalst en De Appel. De tentoonstelling van Tamás Kaszás vormde hierbij een betekenisvolle context. Voor de *Sci Fi Sessions* nodigen beide organisaties kunstenaars, denkers en academici uit om collectief na te denken over mogelijke alternatieve toekomstscenario's. De eerste van deze sessies vond plaats bij De Appel en de tweede sessie, met onder andere Evi Swinnen (Timelab, Gent), Michel Bauwens (P2P foundation, Amsterdam) en de think tank Autonomy (London), bij Netwerk Aalst.

- *Workshop:*

Om de tentoonstelling *Sci Fi Agit Prop* te verbinden met onze onmiddellijke stedelijke context, organiseerde De Appel met Tamás Kaszás een reeks workshops met onze burens. Deze workshops vonden plaats gedurende de gehele productieperiode van de tentoonstelling en werden georganiseerd in samenwerking met The Beach, een knooppunt voor 'sustainist design'.

Tijdens de workshops introduceerde Kaszás zijn artistieke praktijk en stelde een vraag aan de groep: Wat zou er gebeuren als ons huidige economische systeem zou instorten en tegelijkertijd alle technologie zou ophouden te bestaan? De daaropvolgende discussie richtte zich op de lokale context van de deelnemers uit Amsterdam Nieuw-West.

Tijdens de workshops analyseerden de deelnemers hun huidige leefomgeving door belangrijke kwesties te belichten. Deze problemen of ideeën werden in verschillende visuele talen op de linoleumsnede geplaatst en op posters afgedrukt.

Deze posters waren vervolgens te zien in de *Sci Fi Agit Prop*-tentoonstelling. De workshops stimuleerden een discussie over hoe prints een veelgebruikte vorm van informatie-uitwisseling zijn en hoe ze kunnen worden gebruikt om interesse op te wikken voor onderbelichte thema's binnen de gemeenschap van Amsterdam Nieuw-West.

- *Ensemble van Vaardigheden:*

Het *Ensemble van Vaardigheden* dat gedurende de *Sci Fi Agit Prop*-tentoonstelling plaatsvond gedurende vier sessies onderzocht potentiële toekomstscenario's die kunnen bedacht worden na een politieke, economische of technologische ineenstorting. Niet zonder provocatie, stelt Kaszás namelijk dat we niet moeten wachten op deze ineenstortingen, maar dat ze al dagelijks om ons heen plaatsvinden.

Gedurende vier sessies verzamelde het *Ensemble van Vaardigheden* kennis en vaardigheden uit het heden en verleden om een potentiële toekomstige samenleving op te bouwen. De economische, politieke en sociale aspecten van de huidige samenleving werden kritisch bekeken en geanalyseerd aan de hand van de manieren waarop mensen de toekomst waarnemen in politiek, literatuur, film en grafische vormgeving. We zullen ideeën verzamelen over

hoe de deelnemers hun toekomst zien, gebaseerd op de duurzaamheid van ons dagelijks leven.

Het Ensemble presenteerde de resultaten van dit traject tijdens een namiddag bij De Appel. Op basis van de kennis en vaardigheden die de groep had opgedaan werden functionele objecten gebouwd voor de nakende overleving in een technologische gebroken wereld, zoals structuren voor openbare communicatie, arbeid, water, voedsel en energievoorziening. Het ontwerp van nieuwe objecten werd ontwikkeld vanuit nieuw bedachte collectieve strategieën en manieren van samen zijn.

- *Walkthroughs*:

Walkthroughs was een reeks van korte informele ontmoetingen die gedurende de tentoonstelling elke woensdag om 17 uur begonnen bij de ingang van de tentoonstellingsruimte van De Appel. Elke *Walkthrough* belichte een specifieke kijk op de tentoonstelling en werd bemiddeld door teamleden van De Appel die aan de tentoonstelling hadden gewerkt, of door gasten die werden uitgenodigd om het publiek mee op pad te nemen. Met onder andere Niels Van Tomme, Nell Donkers, Rachael Rakes, Guus van Engelshoven, Diana Krabbendam en Tamás Kaszás.

De Appel Editions

Tamás Kaszás was de derde kunstenaar (na Christine Sun Kim en Hiwa K in 2017) die een De Appel (*editions*) realiseerde, een reeks van kunstenaarsedities die De Appel realiseert met kunstenaars uit haar artistiek programma. In zijn editie presenteerde Kaszás een serie lino prints. Op elke afbeelding zien we een menselijke figuur die een houten stok vasthoudt, telkens met een ander doel, soms met extra elementen. De stok wordt een draagstok, een speer om mee te jagen, een vlaggenstok... De editie werd feestelijk gepresenteerd tijdens een Walkthrough met de kunstenaar.

Publicatie

Voor de tentoonstelling werd er samen met Netwerk Aalst een substantiële inhoudelijke brochure gepubliceerd, met daarin een curatorieel essay dat het werk van Kaszás contextualiseerde, een uitgebreid interview met de kunstenaar, praktische informatie en afbeeldingen van kunstwerken. De brochure was een samenwerking tussen de grafische vormgever van De Appel en Netwerk Aalst.

Voor De Appel Reads, een reeks van publicaties die maandelijks worden verstuurd naar onze nieuwsbrief abonnees, publiceerden we de door Tamás Kaszás geselecteerde tekst "Here Comes the Folk Science!" van Frederick Markatos Dixon, een tekst die voor het eerst werd gepubliceerd in het boek *Days of War, Nights of Love: A Beginner's Guide to Crimethink* uitgegeven door Crimethinc Ex-Workers Collective in 2001. "The Tyranny of Structurelessness" van Jo Freeman werd geselecteerd door Rachael Rakes, curator en manager van het Curatorial Programme bij De Appel, voor de volgende De Appel Reads, en Nell Donkers, curator van het Archief, verzorgde de heruitgave van een kunstwerk uit het Appel Archief van

Dragoljub Raša Todosijević: *The Amsterdam Statement. Who Makes A Profit On Art, And Who Gains From It Honestly?* uit 1975.

UNFINISHED SYSTEMS OF NON-KNOWLEDGE PART 2: ON WANDERING Programma

Het tweede project van 2017 was een samenwerking met onafhankelijk curator Christel Vesters en Universiteit van Amsterdam aan het tweede deel van het *Unfinished Systems of Non-Knowledge* symposium, waarvan De Appel eerder al een partner was in 2014.

Unfinished Systems of Non-Knowledge Part 2: On Wandering onderzoekt het potentieel van zwerven als een alternatieve manier van kennen en zijn in de wereld. Terwijl conventionele Westerse kennissystemen de neiging hebben om een lineair model te volgen dat vaak gestructureerd is rond vooraf bepaalde trajecten, stelt dwalen ons in staat af te wijken van de platgetreden paden en 'de rechte lijn van het disciplinaire regime te verlaten'. Het is in dit potentieel dat zwerven een krachtige strategie wordt, die de rechte lijn van kennissystemen en andere conventionele modellen tegenwerkt die ons handelen, denken of zijn bepalen.

On Wandering onderzoekt deze vragen vanuit een hedendaags perspectief in een tweedaags publieksevenement dat bestond uit lezingen, presentaties en performances. Het programma doorkruiste verschillende historische en geografische contexten en zoomde in op verschillende gebieden en onderzoeksmethoden, zoals (kunst)geschiedenis, artistieke praktijk, curating, wetenschappelijke experimenten, cartografie en het vertellen van verhalen. Concepten en perspectieven die vroeger radicaal verschillend waren, werden samengebracht in een tweedaags interdisciplinair publieke programma. Samen met het publiek verkenden kunstenaars en denkers het poëtische en politieke potentieel van zwerven in een overdreven gerationaliseerde samenleving gedreven door feiten, resultaten en winst.

Het programma bestond uit bijdragen van een groep van zeer betrokken onderzoekers, kunstenaars en denkers, met onder andere: Alena Alexandrova (Bulgarije), Maria Barnas (Nederland), René ten Bos (Nederland), Lucy Cotter (Nederland), Jeremiah Day (Verenigde Staten), Nick Dunn (Verenigd Koninkrijk), Axel Heil (Duitsland), NIGHTWALKERS (Nederland), Roberto Ohrt (Chile) en Sigrid Weigel (Duitsland).

DNK DAYS 2018

Programma

Voor *DNK Days 2018* werkte De Appel samen met het kunstenaarscollectief DNK-Amsterdam bestaande uit Seamus Cater, Koen Nutters en Martijn Tellinga. Het programma integreerde avontuurlijke nieuwe muziek, performance, geluidskunst en hedendaagse ideeën. Het geheel van evenementen streefde naar het (her)creëren van een bloeiende gemeenschap, opgebouwd rond een gedeelde liefde voor vernieuwende artistieke praktijken.

DNK Days 2018 presenteerde evenementen en tentoonstellingen bij De Appel, Punt WG, Muziekgebouw aan 't IJ, San Serriffe en Theater Perdu. Het doel van het programma was het collectief luisteren, uitwisselen van ideeën en het opzetten van een discours rond het nieuwe muziek- en geluidskunstlandschap van Amsterdam. Tot dit doel organiseerde *DNK Days 2018* een rijk geschakeerd scala aan nationale en internationale kunstenaars, componisten, musici, ensembles, schrijvers, performers en filosofen. De concerten, projectpresentaties, performance lezingen en tentoonstellingen probeerden vervolgens een kritische fase te herstellen waarin een dwarsdoorsnede van muzikale, artistieke en theoretische praktijken werd gepresenteerd in eendynamisch geheel.

Voor De Appel realiseerde *DNK Days 2018* een boeiende reeks van zes rijk gevulde avonden gedurende een periode van zes maanden, van februari tot juli. Het eerste DNK-event, "Theatricality and Performance in Music", bestond uit bijdragen van Apartment House, Martin Arnold, Sam Ashley en Joseph Kudirka. Het tweede event, "Performative Installations", presenteerde werk van Dario Calderone Trio, Catherine Lamb, Éliane Radigu, James Tenney en Stefan Thut. Het derde event, "Science & Mysticism", toonde bijdragen van Christian Alvear, Lea Bertucci, Gudinni Cortina en The Pitch. Het vierde event, "North American Process and Tunings", bestond uit werk van Luc Ferrari, Stine Janvin Motland en Yan Jun. Het vijfde event, "New Music and Song", bevatte bijdragen van Seamus Cater, Howard Skempton, Taku Sugimoto en Maya Verlaak. Het slotevent bestond uit een collectieve conceptuele compositie van John Cage onder leiding van DNK Ensemble en 21 lokale kunstenaars.

BRACE FOR IMPACT

Tentoonstelling en programma

Brace For Impact was het afsluitende project van het Curatorial Programme 2017-2018 waarin de vaak complexe invloed van technologie op ons dagelijks leven werd verkend. Het project bestond uit twee tentoonstellingen, een reeks van drie programma's en een permanente outdoor-installatie die onder de ondertitel *Node #1-6* werden georganiseerd.

Naarmate oudere generaties plaatsmaken voor generaties die opgegroeid zijn in de digitale wereld begint een vroeger utopisch enthousiasme voor technologie langzaam weg te ebben. Steeds vaker overheerst een bezorgdheid over de afhankelijkheid van *netizens* en hun politieke medeplichtigheid aan de infrastructuur en big data stromen van de Silicon Valley giganten. Een gevoel van pessimisme hangt over de hedendaagse cultuur. De stemming wisselt van passieve aanvaarding naar acute paniek, in afwachting van een technologische ineenstorting – versterkt door het gevoel dat die ineenstorting nadert. Ongeuite spanningen drukken zich als een verborgen en dubbelzinnige kracht uit op onze lichamen en subjectiviteit.

Vanuit dit idee richtten de kunstenaars in *Brace For Impact* zich op de voortdurende invloed van hedendaagse technologie en diens politieke representaties op het menselijk leven. Het project was opgebouwd rond zes verschillende 'nodes' die elkaar uitdagen en aanvullen, om zo de

uiteenlopende manieren te verkennen waarop technologie vorm geeft aan de manier waarop wij ons verhouden tot de wereld om ons heen. Hoewel wij als individuele of collectieve lichamen onderworpen blijven aan de invloed van deze factoren, hoeven we ze niet per definitie als een dramatische of mobiliserende kracht te zien. Men hoeft zich niet schrap te zetten. De impact ligt in het schrap zetten zelf – in het anticiperen op gevaren of tegenslagen die mogelijkwijs denkbeeldig blijven.

Brace For Impact bestond uit de volgende onderdelen:

Node #1: Mehraneh Atashi and Samson Young

Tentoonstelling

Locatie: De Appel

De impact die een bepaalde situatie op je leven heeft wordt vaak gezien als een chronologie van oorzaak en gevolg, of als de lichamelijke uiting van een interne spanning. Minder waarneembaar zijn toestanden van langdurige angst, die merkbaar worden als alledaagse voorgevoelens. In de tentoonstelling maakten de kunstenaars Mehraneh Atashi en Samson Young technologische processen zichtbaar die vaak op de achtergrond plaatsvinden, als onzichtbare conversaties tussen machines.

Node #2: Agnieszka Polska, Basel Abbas & Ruanne Abou-Rahme

Tentoonstelling

Locatie: De School

Het tweede knooppunt kreeg vorm bij nachtclub De School, waar recente videowerken van Agnieszka Polska en kunstenaarsduo Basel Abbas en Ruanne Abou-Rahme werden gepresenteerd. De presentatie ging nader in op de politieke omstandigheden die leiden tot een staat van constante onrust, waarin technologische ontwikkelingen een zeer duidelijke betekenis en invloed hebben. Terwijl het werk van Abbas en Abou-Rahme een menselijke schaal en horizontale blik boden, namen Polska's digitaal gegenereerde media een extern perspectief en een kosmisch oogpunt aan.

Node #3: echo+seashell, Cilia Erens and Jacob Kirkegaard

Performances

Locatie: De Appel

Het derde knooppunt bestond uit een reeks van performances en interactieve events in het auditorium van Broedplaats Lely waarin een hedendaagse aanval werd ingezet op het gehoor door middel van futuristische liederen, veldopnames en industriële consumptiegeluiden.

Node #4: Sidsel Christensen, Jonathan Reus and Yao Qingmei

Programma

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

Locatie: Stedelijk Museum

Tijdens een avondvullend programma bij het Stedelijk Museum gingen Sidsel Christensen, Jonathan Reus en Yao Qingmei spelenderwijs in op het onderwerp infrastructuur en de potentiële ineenstorting daarvan. De werken verwezen naar momenten van paniek, veroorzaakt door dreigende technologische defecten, om zo te onderzoeken wat er leesbaar wordt na een potentiële crash.

Node #5: Footnotes

Wandeling

Locatie: Amsterdam Schiphol Airport

Footnotes #4 vond plaats in de wereldwijde transporthub Amsterdam Schiphol Airport. Schiphol is een technologisch beladen ruimte waar gestandaardiseerde tijd overlapt met de naadloze tijd van datastromen, de zogenaamde lineaire banen van de vooruitgang, en zorgvuldig geplande dienstregelingen. Voor de gelegenheid van *Brace For Impact* begeleidde Nell Donkers, curator van het Archief van De Appel, een wandeling doorheen de luchthaven om de kunstwerken te verkennen die daar geplaatst zijn.

Node #6: Thomas Swinkels

Permanente installatie

Locatie: Broedplaats Lely

Voor dit nieuwe werk kroop Thomas Swinkels onder de huid van de ordelijke modernistische architectuur van Broedplaats Lely. Met een warmtecamera heeft Swinkels verschillende delen van de architecturale omgeving vastgelegd. De uitvergroete infraroodbeelden werden op de iconische structuralistische zestiger jaren façade van het gebouw gemonteerd, waarmee Swinkels een poëtisch beeld biedt van deze modernistische architectuur en de infrastructuur die daarin omsloten ligt.

Publicatie

Er werd een substantiële brochure gepubliceerd met curatoriele bijdragen, afbeeldingen van kunstwerken, praktische info en een nooit eerder gepubliceerd essay door Jan Verwoert. De Appel Reads vervolgens vervolgens het essay van Verwoert, 'Abstractions of Gritty Ecstasy', naar onze nieuwsbrief abonnees. Jan Verwoert: "“Abstraction is a way of life. In part, it is all about how you get somewhere, get something, and get away with what you got out of it, as fast as possible. This is why, to live by way of abstraction, traditionally, was the pirate’s way.”"

OA/AO (ONDER ANDERE/AMONG OTHERS)

Programma

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

In April startten we een nieuw publieksprogramma bij De Appel: OA/AO (onder andere/among others), een maandelijks terugkerend format met screenings, presentaties en gesprekken rond een bepaald kunstwerk of object. Tijdens deze intieme bijeenkomsten worden uiteenlopende gasten uitgenodigd om over een recent project of idee te praten. Via deze reeks van events geeft De Appel een inkijk in actuele kunstpraktijken en daagt het kunstenaars en andere kunst professionals uit te reflecteren op hun werk en dit te delen, onder andere.

In 2018 ontvingen we achtereenvolgens Shuddhabrata Sengupta / RAQS Media Collective (april), Herman Asselberghs (mei), het Curatorial Programme (juni), Katy Deepwell en Philipp Gufler (juli), Tony Cokes (september), Ben Russell (oktober) en Robin Waart (november).

2 UNLIMITED

Tentoonstelling

2 Unlimited was een tentoonstelling en publieksprogramma over het artistieke leven in het Amsterdam vandaag. Het project bracht kunstenaars, kritische denkers en ontwerpers samen die van de stad hun thuis maken, ondanks het feit dat de gastvrijheid van Amsterdam steeds vaker onder druk komt te staan. In deze eerste editie werden artistieke praktijken belicht waarin de begrippen gemeenschap en communicatie centraal stonden, die niet starten vanuit een reactieve, maar een proactieve positie, en waarin plaatsgebonden activiteiten en ideeën centrale elementen zijn.

Het tentoonstellingsproject, dat zich uitstrekte over de zomer van 2018 met meerdere multidisciplinaire events, presenteerde een breed scala aan artistieke werkwijzen, waaronder performance, beeldhouwkunst, design, geluid, artistiek onderzoek, taal en meer. De kunstenaars vertoonden verschillende achtergronden, benaderingen en esthetische gevoeligheden, maar waren onderling verbonden door een even productieve als kritische houding.

2 Unlimited bestond uit werk van Cecilia Bengtsson, Em'Kal Eyongakpa, Amelia Groom, Zhana Ivanova, Ja Ja Ja Nee Nee Nee, Remy Jungerman, Patricia Kaersenhout, Aimée Zito Lema, Antonis Pittas, Werker Collective.

Archief

Tijdens *2 Unlimited* was er ook een *Footnotes #5* presentatie te zien waarin documenten relaterend aan het baanbrekende werk *The Walk* van Willem de Ridder uit 1981 gepresenteerd werden. Dit bijzondere Appel-project eiste van zijn deelnemers om treinen, bussen en boten te nemen, en zelfs te overnachten in een hotel in Arnhem. Deelnemers konden cassettes kopen bij De Appel waarvan de instructies gevolgd moesten worden via "minicassetterecorder met bijbehorende koptelefoon". Het werk bestond ook uit een plus de 64 pagina's tellende Radio Art Gids (RAG) die de geluidstocht tocht doorheen Nederland die enkele dagen kon duren begeleidde.

Voor *The Walk (remix version)* organiseerden we vervolgens een live openbare radio-uitzending gehost door Ja Ja Ja Nee Nee Nee. Hiervoor hadden zich verschillende personen aangemeld die bepaalde trajecten uit *The Walk* herhaalden en live vanuit het veld hun observaties en ervaringen deelden via de radio.

Publieksengagement

Door middel van een uitgebreid publieksprogramma werden bepaalde thematieken en ideeën uit de tentoonstelling op een dynamische manier verdiept en verder uitgewerkt.

- Rehearsal 1, Zhana Ivanova

Deze performance van Zhana Ivanova bestond uit een man, een andere man en een derde man die een schijnbaar belangrijke gebeurtenis uitvoerden. Aanwijzingen en details waren verspreid over uiteenlopende tijdlijnen. Verschillende krachten speelden tegelijkertijd. Percepties werden gedestabiliseerd als wat we zien, wat we horen en wat we lezen in en uit elkaar vallen. Het zoeken naar een soort waarheid was een reflexreactie.

Rehearsal 1 was een presentatie van een artistiek onderzoek, waarbij gekeken werd naar de mogelijkheden voor een composiet werk, waarbij tekst-, film- en live performance componenten afwisselend aanwezig zijn, permanent met elkaar verbonden zijn en continu in wisselwerking staan. Gezien het effect en de intrinsieke relatie van elk van deze media met de ervaring van de tijd, is dit een repetitie van een performatieve constellatie, die bedoeld is om het verleden, het heden en de toekomst op te roepen, een tijdelijke hiërarchie creërend, waarbij het niet noodzakelijk duidelijk is wat eerst kwam.

De performance werd gevolgd door een publieke discussie tussen kunstenaar Zhana Ivanova, filosoof Aaron Schuster en theoreticus Konstantina Georgelou.

- Preliminary studies towards de nieuwe nieuwsmarkt, Werker Collective

Deze performatieve lezing en open discussie over publiceren als een gemeenschap in het verleden en de toekomst werd georganiseerd door Werker Collective met Rietlanden Women's Office, Experimental Jetset en anderen.

Van 1967 tot 1976 vormde een groep activisten van de net geliquideerde Provo-beweging de Aktiegroep Nieuwmarkt op om een succesvolle opstand te leiden tegen de grootschalige sloop van de Amsterdamse Nieuwmarkt. Hun stem werd verspreid via verschillende media: een zelfgeorganiseerd radiostation, acties in de openbare ruimte, drukwerk zoals posters en pamfletten en een zelf gepubliceerd tijdschrift genaamd Nieuwmarkt met artikelen, afbeeldingen en illustraties van hun strijd om betaalbare woningen en hun recht om in te grijpen in de beslissingen van het stadhuis die van invloed zijn op het dagelijks leven in de buurt.

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NE Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

Het onderzoek van Werker Collective bestaat uit het onderzoeken (en mogelijk opnieuw activeren) van dit historische voorbeeld van zelfgeorganiseerd publiceren als een middel om 'het recht van onze burger op de stad' op te eisen (Henri Lefebvre, 1967). In de laatste 10 jaar ondergaat Amsterdam een toeristische invasie, studenten of mensen met een lager inkomen hebben te maken met hoge huur, sociale woningen worden verkocht aan de privésector en het aanbod aan huisvesting en studioruimte voor kunstenaars en ontwerpers neemt af en wordt verder geliberaliseerd. Komt het beleid van de gemeenteraad overeen met de ideeën van de inwoners? Hoe kunnen kunst en zelfpublicatie een ruimte worden voor kritiek en speculatieve politieke oplossingen?

Het evenement was de eerste presentatie van dit project in de vorm van een performatieve lezing en open discussie en markeerde het begin van een langer onderzoeksproject dat zich zal uitbreiden naar de toekomst.

- *Arhgbrou 4:3*, Em'kal Eyongakpa

Arhgbrou 4:3 was een mbi-eshobi surround-evenement met kunstenaar Em'kal Eyongakpa. In zijn werk opent Eyongakpa een ruimte voor *indigenous* geluid en benadert hij het ervaren, het onbekende en het collectieve door middel van een ritueel gebruik van herhaling en transformatie, evenals door het bouwen van meeslepende geluidsomgevingen die vaak gericht zijn op de gemeenschap.

Arhgbrou 4:3 is een reeks surround geluidsexperimenten, interventies/ geluidsmonumenten, gebaseerd op niet-mathematische combinaties en transformaties van veldopnamen, alledaagse en akoestische geluiden in overeenstemming met meer dan 13 ritmische variaties van de golf van Guinee. Voor de sessie bij De Appel gebruikte de kunstenaar voornamelijk ultrasonische opnames van de Bijlmer en elders om ideeën te schetsen over het auditieve aspect van water voor genezing, herinnering en marteling bij enkele aanhoudende verzetsbewegingen.

- *Radio 2 Unlimited*, Ja Ja Ja Nee Nee Nee

Afwisselend met de *Footnotes #5* presentatie *The Walk (remix version)*, organiseerden Femke Dekker (Ja Ja Ja Nee Nee Nee) en kunstenaar Zazie Stevens interviews met een reeks speciale gasten verbonden aan *2 Unlimited* of Amsterdamse kunst en cultuur in het algemeen, waaronder: Willem de Ridder, Experimental Jetset, Abel Minnée, Petra Ponte & Najiba Brakkee (Ballroom / Live Love Work), Niels Albers & Malissa Canez Sabus, Willem Sjoerd van Vliet en Soundtrackcity.

Publicatie

Naast een brochure met praktische info over de tentoonstelling en het programma, publiceerden we de *2 Unlimited Reader*. Deze collectie van teksten bouwde verder op de voorstellen en interesses van het project, waaronder noties van gemeenschappelijkheid, taal en communicatie die

de appel

momenteel leeft in Amsterdam. De teksten uit de reader waren in zichzelf artistieke bijdragen en wilden geenszins het 2 *Unlimited* project contextualiseren. Door kritische en poëtische bevragingen, verhielden de teksten zich direct of indirect tot de politieke, subjectieve en esthetische standpunten in de tentoonstelling.

Naast een nieuwe tekst in opdracht van Amelia Groom, bevatte de publicatie bijdragen van Cecilia & Jeffrey Babcock, Radna Rumping, Mounira Al Sohl, Falke Pisano en Nolwenn Salaün en werd ze vormgegeven door Sam de Groot. De Appel Reads verspreidde de bijdrage van Amelia Groom, 'What Might This Be?', naar onze nieuwsbrief abonnees.

CURATORIAL MEET-UP BERLIN: DIALOGUES ON ART, CURATING, AND POLITICS

Programma

Tijdens het openingsweekend van de *Berlin Biennale 10: We don't need another hero*, organiseerde De Appel samen met CCS Bard en Valand Academy het mini-symposium *Curatorial Meet-up Berlin: Dialogues on art, curating, and politics* bij K, en Bard College Berlin. Dit publiek programma bracht studenten en deelnemers van de verschillende institutionele partners samen, en werd eveneens druk bezocht door het algemene publiek. Tijdens deze tweedaagse werden er radicaal nieuwe invullingen van kunst institutionele contexten en van publieksprogrammatorische aanpakken besproken.

Een eerste avond richtte zich op *Defiance In/As Radical Love: Soliciting Friction Zones and Healing Spaces* en bestond uit een presentatie van Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (directeur SAVVY Contemporary, Berlijn, curator-at-large, Documenta 14, curator Sonsbeek 2020), gevolgd door een conversatie met Rachael Rakes en Niels Van Tomme. De tweede dag focuste zich op *Revolt In The Cube: Curating Beyond the Politics of Identity*, een master class door de vooraanstaande filosoof en curator Paul B. Preciado, gevolgd door een conversatie met Evan Calder Williams (CCS Bard) en Rachael Rakes.

PUBLIC ART AMSTERDAM: PAY ATTENTION PLEASE!

Manifestatie

De Appel was deze zomer onderdeel van Public Art Amsterdam. 11 toonaangevende Amsterdamse kunstinstellingen bundelden hun krachten om de rijkdom van de publieke ruimte van Amsterdam te tonen, tijdens de manifestatie 'Pay Attention Please!'. Public Art Amsterdam is een samenwerkingsverband van elf Amsterdamse kunstinstellingen: CBK Zuidoost, De Appel, Framer Framed, GET LOST-art route, Frankendael Foundation, LAPS/Gerrit Rietveld Academie, Stichting NDSM-werf, Oude Kerk Amsterdam, P/////AKT, Stedelijk Museum en TAAK. Pay Attention Please! was de eerste editie van een tweejaarlijkse manifestatie.

de appel

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

De afgelopen decennia veranderde de openbare ruimte van Amsterdam aanzienlijk en daarmee de ruimte die we met elkaar delen. Ambitieuze nieuwbouwprojecten, toerisme en bedrijvigheid hebben het aanzien van Amsterdam voorgoed veranderd. Wat niet iedereen weet, is dat Amsterdam ook een lange en spannende traditie van kunst in en voor het publieke domein kent. Elke buurt kent zijn eigen klassiekers, soms van harte gedragen door bewoners, soms flink bediscussieerd. Kunstenaars reageren met deze kunstwerken op de veranderende wereld om hen heen. Zij nodigen uit om de verhalen van Amsterdam te ontdekken en met andere ogen naar de samenleving te kijken. De manifestatie 'Pay Attention Please!' is een tentoonstelling van bestaande en nieuwe (tijdelijke) kunstwerken en interventies in de publieke ruimte. Door een inspirerend publieksprogramma met o.a. wandelroutes, verhalen, lezingen en performances worden de kunstwerken onder de aandacht gebracht. Behalve een tentoonstelling van kunst in de openbare ruimte is de manifestatie een ingang om de stad Amsterdam op een nieuwe, verrassende wijze te beleven.

De Appel nam aan de manifestatie deel met de volgende tijdelijke publieke kunstwerken:

- Antonis Pittas, *Untitled (You Don't Have To Be Here)*, 2018

In het werk van Antonis Pittas zat een doelbewuste dubbelzinnigheid. De kunstenaar maakt vaak contextgevoelige installaties geïnspireerd door architectuur, met kunsthistorische of politieke referenties. Zo was zijn kunstwerk voor Public Art Amsterdam op de façade van Broedplaats Lely gebaseerd op een beruchte uitspraak van de Nederlandse minister-president Mark Rutte: "Je hoeft hier niet te zijn." ("You don't have to be here."). We mochten ons afvragen wie de 'You' is die op de gevel van De Appel prijkte. Had de kunstenaar het over de mensen in onze snel gentrificerende buurt of over De Appel als kunstorganisatie? Dat was aan de bezoeker om te beslissen.

- Thomas Swinkels, *We Should Have A Conversation*, 2018

Thomas Swinkels' kunstwerk dat op de façade van Broedplaats Lely werd geïnstalleerd beschouwde het gebouw als lichaam, dat op welhaast medische wijze werd ontleed door middel van een thermische camera. Swinkels fotografeerde verschillende onderdelen delen van de infrastructuur van ons gebouw. Een van de foto's was van de centrale verwarmingskamer, het spreekwoordelijke hart van het gebouw, dat warmte naar zijn betonnen organen pompt.

- Tamás Kaszás, *Mirage*, 2018

Kunst voor een zelfvoorzienende toekomst die nieuwe vormen van solidariteit en collectieve actie oproept. In de wereld van Kaszás zijn rapen en wortels, en niet geld, ruilmiddelen. Water wordt van de ene plaats naar de andere in metalen vaten rondgedragen, zodat je je fles kunt vullen tot het water klaar is.

de appel

Zijn sculptuur *Mirage* is net als veel van zijn werken tegelijk bevreemdend kunstobject én bedoeld voor praktische gebruik: het is een drinkfontein. Het werk was te zien in de tuin van Stichting Samenwonen-Samenleven in Amsterdam Nieuw-West.

ARCHIVE ON THE RUN: DE APPEL AT DE SCHOOL PRESENTS TELEVISION

Tentoonstelling

Verspreid over verschillende ruimtes van de Amsterdamse nachtclub De School toonde De Appel video's uit de collectie van het Archief. In de jaren '70 en '80 werkten meerdere kunstenaars met het medium televisie als thema en object. Ze gebruikten video in hun kunstpraktijk om te reflecteren op de toenemende rol en aanwezigheid van televisie en de impact hiervan op de cultuur en maatschappij. Deze video's bevrage veelal de autoritaire en communicatieve rol van het medium of gebruiken TV op een meer parodistische manier, om te speculeren over de interactieve mogelijkheden die technische ontwikkelingen zouden bieden in wat toen de toekomst was.

3 MOVEMENTS: BEN RUSSELL, TERRE THAEMLITZ, AND EVAN IFEKOYA

Tentoonstelling en programma

De Appel's herfstprogramma met tentoonstellingen en events onderzocht verschillende elementen related tot muziek en geluid op zowel esthetisch als theoretisch niveau. Door middel van het werk van Ben Russell, Terre Thaemlitz en Evan Ifekoya engageerde *3 Movements* geluid als een sensatie, als vorm van informatie, en als politiek instrument. Het programma bestond uit drie zeer verschillende curatoriele invalshoeken, gaande van een immersieve solo-expositie tot een DJ-set tot een polyfone geluidsinstallatie, waarbij elk hiervan een andere uiting is van een idiosyncratische kijk op geluid, vibratie, en auditieve informatie. *3 Movements* bestond uit de volgende onderdelen:

- Ben Russell: *It Is Here/This Will Last Forever*

Deze solotentoonstelling, de eerste van Ben Russell in Nederland, belichtte de kunstenaar zijn structurele, bruisende en multisensorische aanpak van cinema en videokunst. Met de presentatie van twee auditieve immersieve video installaties, naast de première van een geluidssculptuur, vormen de werken in *It Is Here/This Will Last Forever* een imperfect beeld van levensechte dystopieën en ingebeelde utopieën.

- Terre Thaemlitz: *Crying in The Club: A Night With DJ Sprinkles*

Deze avondvullende conversatie en DJ-set met Terre Thaemlitz, a.k.a. Deep house legende DJ Sprinkles, brengt het thema van DJ'en als een belangrijke en discursieve actie. Door middel van een conversatie en een DJ-set, die samen *Crying in The Club: A Night With DJ Sprinkles* vormden, werd Thaemlitz's werk als DJ Sprinkles op analytische wijze benaderd, waarbij de essayistische aard van haar praktijk in de aandacht kwam te staan.

- Evan Ifekoya: *A Score, A Groove, A Phantom, A Congregation*

Deze derde beweging van *3 Movements* zal in januari 2019 georganiseerd worden. De tentoonstelling brengt twee recente werken van kunstenaar Evan Ifekoya samen: *Ritual Without Belief* (2018) en *A Score, A Groove, A Phantom* (2016 – heden). Beide onderzoeken thema's zoals polyfone vocalisatie, subjectiviteit, auteurschap en samenwerking. *A Score, A Groove, A Phantom* bestudeert archieven van blackness, sociale normen en nalatenschap, terwijl *Ritual Without Belief* een algoritme "over generaties, locaties en politieke standpunten heen" introduceert.

Publieksengagement

- Ensemble van Bewegingen

Gedurende 3 MOVEMENTS onderzocht het Ensemble van Bewegingen geluid en expressie van gender aan de hand van bewegingen van het lichaam. Onderstaande vragen, samen met talloze andere, werden onderzocht om zo tot een andere kijk op gewaarwording van het lichaam te komen.

Het Ensemble van Bewegingen vertrok vanuit Ben Russell's tentoonstelling. Het lichaam van de deelnemers aan het Ensemble werd in relatie tot de beelden van de film geplaatst om de effecten van haptisch/tastbaar geluid op onze ervaring met kunst te onderzoeken. Tijdens de sessie werden ook thema's gerelateerd aan hedendaagse arbeid besproken, of zoals Russell dit noemt "de menselijke fundering van kapitaal". Het Ensemble van Bewegingen werd samen met kunstenaars en choreografen Sedrig Verwoert en Christiaan De Donder door De Appel georganiseerd.

- *Conjuring*, Ben Russell

In deze live performance die op locatie bij De Ateliers plaatsvond, gebruikte de kunstenaar een modulaire audio synthesizer en analoge video synthesizer. Het werk ging dieper in op het onderzoek van Ben Russell naar live zintuiglijke audiovisuele ontmoeting, en suggereerde mystieke, metafysische mogelijkheden die inherent zijn aan de media-ervaring. Volgens Ben Russell: "A mountain emerges, an invisible summit appears. We are earth and the mountain is earth and we climb forever upwards along a chaos of slopes where synaesthesia is feeling, mapping is modeling, volume (sound) is volume (space), and waveform is mountain song."

Publicatie

Naar aanleiding van het *3 Movements* project werd er per beweging een brochure gepubliceerd met curatoriale statements, praktische info en telkens een verdiepende of contextualiserende tekst: een interview met Ben Russell en een gedicht van Terre Thaemlitz. De verschillende brochures konden handig verzameld worden in een folder die eveneens gedistribueerd werd.

Voor De Appel Reads produceerden en publiceerden we de Engelse vertaling van *Zeven Soorten Onvoltooidheid (Seven Types of Unfinishedness)* een spraakmakend essay van Christophe van Gerrewey dat oorspronkelijk in *De*

Witte Raaf werd gepubliceerd. Aldus van Gerrewey: "Cliché would have it that all works of art are unfinished because it is only with the audience that they find their true purpose. The aim of art is to frame and provoke a search for meaning – a search that can change the viewer's life in the face of new insights, emotions and experiences."

WORKS AND WORDS: REVISITING FILM AND/AS ART FROM 1970'S EAST CENTRAL EUROPE

Programma

Het *Works and Words* onderzoeksproject dat met *Footnotes #3* tijdens de Tamás Kaszás tentoonstelling werd opgestart, kreeg vele vertakkingen en uitdrukkingen, waarvan de voornaamste een avondvullend programma met films, conversaties en een performance bij Eye Filmmuseum.

In 1979 vond de 'Internationale Kunst Manifestatie' *Works and Words* plaats in Amsterdam. Het 10-daagse evenement werd georganiseerd door De Appel en Holland Experimental Film, een voorloper van Filmmuseum EYE. Het doel van *Works and Words* was om hedendaagse kunstenaars uit de socialistische landen Tsjechoslowakije, Hongarije, Polen en Joegoslavië te tonen in Amsterdam in een programma met lezingen, performances, installaties, video, fotografie en film.

Dit speciale programma werd samengesteld door De Appel in samenwerking met EYE Filmmuseum en gaat nader in op deze interdisciplinaire 'Kunst Manifestatie' door een selectie van experimentele films te tonen uit het originele programma van 1979, gemaakt door baanbrekende kunstenaars als Dóra Maurer (HU), Józef Robakowski (PL) en Mladen Stilinovic (HR). Daarnaast vond er een gesprek plaats tussen filmcurator Sonja Simonyi (HU, BE) en onderzoeker Kaspars Reinis (LV) over de fascinerende context van *Works en Words*, dat werd georganiseerd tijdens de Koude Oorlog. De hedendaagse Poolse mediakunstenaar Wojciech Bakowski voerde een concert-performance uit. Bakowski's werk onderzoekt met name thema's die filmmakers uit de jaren 1970 ook inspireerden, bijvoorbeeld door in te zoomen op details van het alledaagse leven.

De website van De Appel toonde de film *Gallery Alive* en produceerde met de Poolse curator Jagna Lewondowska een versie met Engelse ondertitels. Dit werk van befaamde Poolse kunstenaar Józef Robakowski uit 1975 schetst een fascinerend beeld van de lokale avant-garde uit die periode. Het toont aan hoe nauw hedendaagse kunst verbonden was met filmische experimenten, in Lodz (Polen) voornamelijk via de befaamde 'Workshop of the Film Form' (WFF).

Publicatie

Het programma werd georganiseerd ter gelegenheid van de herdruk van de originele catalogus van *Works and Words* door De Appel en Roma Publications. Deze publicatie is een onbewerkte herdruk van de catalogus die oorspronkelijk door De Appel werd uitgegeven in 1980 als vervolg op *Works*

de appel

and Words. Het boek belicht een rijk scala aan kunstenaars, theoretici, filmmakers en kunsthistorici die toentertijd een breed spectrum van praktijken, theoretische benaderingen en ontwikkelingen vertegenwoordigden en is nog steeds een belangrijk naslagwerk voor onderzoekers van Oost Europese neo avant garde praktijken. Het boek bestendigde een actieve uitwisseling van ideeën, nieuwe inzichten en samenwerkingen.

MUSEUMNACHT 2018

Programma

Tijdens Museumnacht 2018 veranderde Broedplaats Lely onder leiding van De Appel in een psychedelische wereld vol fantasiewezens, dichtkunst, herinneringen, lichamen en toverdrankjes. De Appel nam haar bezoekers mee in de wonderbare wereld van de hedendaagse kunst, de fantasievolle hersenspinsels van performancekunstenaars en de creativiteit van onze artistieke medemens.

De Appel presenteerde

1. *Performance programma LOOPS*

Een groep jonge internationale kunstenaars nam op uitnodiging van de Cypriotische kunstenaar Faysal Mroueh verschillende ruimtes op de begane grond en de eerste verdieping van Broedplaats Lely over. Twee uur lang waren er gelijktijdig performances en optredens te zien en te ervaren.

- Bea McMahon (IR), *Knot Me*, een performance over knopen en ontknopen waarin tijd en ruimte levende entiteiten waren.
- Michiel Huijben (NL), *What exists is good*, een verkenning van architectuur op basis van jeugdherinneringen en zijn ervaringen in de omgeving van zijn huis en studio in de stad.
- Müge Yilmaz (TR), *The Water, The Soil, the Jungle* was een tableau vivant over de relatie tussen niet-sprekende wezens, ergens tussen plant, mens en dier in.
- Daniel Vorthuys (NL), *tennisme*, in deze vocale improvisatie zong de dichter onzinwoorden die hij combineerde met kreten die tennisspelers elkaar toeroepen tijdens de wedstrijd.
- Claudia Pagès (ES), *Her Hair* was een uitdijende novelle met haardracht in de hoofdrol, van het lichaam als producent van afstotelijk materiaal en haar als queer matter.

2. *Participatieve performances van Broedplaats Lely bewoners*

- Tatjana Macic (RS/NL), *Thinking bodies: massage in exchange for a story* bestond uit een massage van de kunstenaar in ruil voor een verhaal. Elk soort narratief was welkom: fictie, persoonlijk of politiek.
- Alina Ozerova (RU) nam je in *Take me, bring me* mee op reis door middel van een fysieke ervaring van geluid. Het militaire conflict in Oost-Oekraïne lag aan de basis van deze verkenning van de kwetsbaarheid van onze zintuigen in een hulpeloos lichaam.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NE Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

3. *Dop Shot Bar met Toppings en Stacking Performance*

Dop Shot Bar met Toppings en Stacking Performance was een samenwerking tussen Sjoukje Dijkstra, Malwina Kowalska en Miroslaw Zach. Hoe verhouden objecten, toverdrankjes, mensobjecten en beweging zich op kleine en grote schaal tot andere elementen in de ruimte?

4. *CHRONOS met The Three Graces*

Op uitnodiging van De Appel programmeerde ICK Amsterdam de dansvoorstelling *The Three Graces* van CHRONOS. Naast het creëren van voorstellingen initieert het dansgezelschap en platform voor hedendaagse dans, ICK Amsterdam, tal van educatie –en researchprojecten en ondersteunt het opkomend choreografietalent, zoals het jonge danscollectief CHRONOS. In de voorstelling *The Three Graces* inspireren de schilderijen van Raphaël, Botticelli en Rubens de dansers tot een herinterpretatie van de verleidelijke poses van de gratiën\

5. *Snackbarlife presenteert De Krokante Appel*

Snackbarlife transformeerde De Appel tot snackbar! Begonnen als grap op Instagram door Janine van Oene en Liza Nijhuis, is Snackbarlife uitgegroeid tot een populair feest. Samen met de multidisciplinaire kunstenaars Anan Striker en Maarten Nico hosten zij een avond gevuld met bijzondere snackbarparels en creatieve activiteiten.

6. *Ben Russell: It Is Here/This Will Last Forever*

AMSTERDAM ART WEEKEND

TRANSPOSITIONS

Programma

Deze reeks veelzijdige events opgebouwd uit vaak overlappende en contrasterende relaties en verbindingen werd georganiseerd door De Appel Curatorial Fellow 2017-2018 Fadwa Naamna als officieel programma van Amsterdam Art Weekend.

Kunstenaars, curators en denkers werden uitgenodigd om verscheidene interventies uit te voeren die het discours rondom de economie van het “geven en nemen” binnen het hedendaagse kunstsysteem verbreedden. De relaties tussen culturele fondsen, kunstinstituten, kunstenaars, curators, culturele medewerkers in het algemeen en het publiek zijn altijd al overlappend en synaptisch geweest. Alhoewel elke speler binnen dit veld anders gesitueerd is op het machtsspectrum, en vaak ook van machtspositie verandert, geeft elke speler aan een ander en neemt tegelijk ook voor zichzelf, binnen een dynamisch systeem essentieel voor de kunstwereld.

Het thema van de wederkerigheid dynamiek binnen het hedendaagse kunstsysteem werd grondig aangehaald; op de eerste dag werd er gefocust

de appel

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

op culturele binaire situaties van macht met een performance door de Israëliische kunstenaar Thalia Hoffmann en Palestijnse acteur Morad Hassen. Op de tweede dag werden er meerdere sub-onderwerpen besproken, zoals de modaliteiten van socio-politiek kunstengagement in relatie tot geografische en economische vraagstukken, de mogelijkheden tot auteurschap binnen collaboratieve kunstproductie, curatoriale praktijk tussen hoop en wanhoop, dekoloniserende praktijken zowel binnen als buiten de institutionele werking, en de vele contradicties tussen hetgeen de hedendaagse kunst zegt dat ze doet en wat ze eigenlijk doet.

Socio-economische gebeurtenissen in de voorbije decennia hebben geleid tot prangende conversaties omtrent voorwaarden voor fondswerving en institutionele tendensen om nieuwe manieren van productie te zoeken, alsook engagement en publiek. Deze constellatie brengt belangrijke vragen naar voren: Hoe pakken verschillende kunstpraktijken de culturele, socio-politieke en economische urgenties aan? En hoe worden deze methodes ontvangen en gediscussieerd binnen het netwerk van kunstenaars, curators, instituten en het publiek?

Het tweedaagse programma van *Transpositions* bestond uit:

- *Interior Parts*: performance en gesprek

Deelnemers: Thalia Hoffman, Morad Hassan, Galit Eilat, Frans Willem Korsten en La Cocina

Interior Parts was een performance geïnspireerd op een kortverhaal door Robert Walser. Gedurende een gaandeweg steeds intensere twintig minuten, vertelde Palestijnse acteur Morad Hassan zijn levensverhaal aan Duits-Israëliische kunstenaar Thalia Hoffmann. Tegelijkertijd voerde ze hem organen van een lam die ze voor zijn neus op het podium opensneed en klaarmaakte. Hoe meer Hassan at, hoe minder informatief zijn verhaal werd, totdat hij overbleef met enkel de anonieme identiteit van een normale burger.

De performance werd gevolgd door een gesprek tussen Galit Eilat en Professor Frans-Willem Korsten, La Cocina, plus beide kunstenaars. Het gesprek focuste zich op de culturele binaire dynamieken en machtsstructuren tentoongesteld tijdens de performance, op het voeren van iemand als een socio-politieke simulatie en op transculturele collaboraties binnen de kunstpraktijk.

- Een conglomeraat van gesprekken, lezingen, plus een video-screening

Deelnemers: Glukliya, Imara Limon, Wendelien van Oldenborgh, Zeyno Pekünlü, Rieke Vos, en Tirdad Zolghadr.

Deze reeks van lezingen, presentaties en interventies behandelde diverse onderwerpen zoals cultureel engagement binnen gebieden met geografische conflicten, curatoriale praktijk tussen hoop en wanhoop, “dekolonisatie” en curatoriale praktijk zowel binnen als buiten museale contexten, sociaal

geëngageerde kunstpraktijken, eerlijke werkprocessen en de ethiek van arbeid, en macht binnen hedendaagse kunst- en curatoriele praktijken.

PRINTING PLANT : ART BOOK FAIR

Printing Plant: Art Book Fair was een intieme en op maat gemaakte driedaagse kunstboekbeurs georganiseerd door Looiersgracht 60. In 2018 werd de eerste editie gehouden met focus op artistieke printcultuur en het bieden van een platform voor vooruitstrevende publicaties die recent geproduceerd werden. De beurs bood een selectie van kunstenaars edities, catalogi, boeken, monografieën, tijdschriften en zines die over het algemeen niet beschikbaar zijn in de boekhandel.

De Appel was aanwezig met haar nieuwe publicatie Works and Words en met *De Appel Editions*. Het was een drukbezocht en levendige boekenbeurs waar behalve overleg tussen uitgevers ook veel contact was met de bezoekers.

RONDLEIDING

Op zaterdag 24 november organiseerde Amsterdam Art in samenwerking met Musea in Gebaren een rondleiding in Nederlandse gebarentaal langs verschillende instellingen waaronder De Appel, Flatland Gallery en Galerie AKINCI. 10 mensen namen deel aan deze bijzondere rondleiding.

ARCHIEFPRESENTATIES

Naast de hierboven beschreven projecten die vanuit of met het Archief plaatsvonden, waren er ook vier archiefprojecten die autonoom ontstonden en niet direct gelieerd waren aan het tentoonstellingsprogramma.

24/7 VIDEO LOUNGE

Tussen januari en juni deelde De Appel haar video-archief met bezoekers, onderzoekers, bewoners en gebruikers van Broedplaats Lely. Bezoekers konden in de lounge in de entreehal van Broedplaats Lely een keuze maken uit dit archief en kijken naar video's die De Appel maakte, produceerde, aankocht of kreeg tussen 1974 en 1990. Het video-archief bestaat uit registraties van performances, tv-uitzendingen, videowerken en installatie-overzichten. De collectie is gedigitaliseerd en wordt beheerd en gedistribueerd door Lima, Amsterdam.

N.PARADOXA

In de maanden juli, augustus en september toonden we in het archief alle nummers van n.paradoxa, het feministische tijdschrift dat Katy Deepwell in 1996 oprichtte als online tijdschrift en wat tussen 1998 en 2017 als gedrukt tijdschrift werd uitgegeven. Deepwell gaf ook een lezing in het archief.

PHILIPP GUFLER: QUILT #23 (WIES SMALS)

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

de appel

In die zelfde periode was ook een quilt te zien in het archief die door de Duitse en in Amsterdam gevestigde kunstenaar Philipp Gufler was gemaakt naar aanleiding van zijn gesprekken over en onderzoek naar de oprichtster van De Appel, Wies Smals. Het werk werd ingeluid met een AO/OA avond in het Archief waar ook Jan Verwoert als spreker te gast was.

ROBIN WAART: DEDICATION(S)

November en december presenteerde het Archief het nieuwe kunstenaarsboek Dedication(s) van Robin Waart door middel van een installatie op de ramen van Broedplaats Lely en een boekpresentatie. Dedication(s) toont Waarts verzameling drieletterige opdrachten: 'To C.L.S.', 'For A.L.M.', 'In Memory of J.V.C.' Het waren deze opdrachten die op de ramen van de gang naar de Appel kantoren geplakt werden.

22

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

de appel

/// CURATORIAL PROGRAMME

Tijdens 2018 vervulde een eerste lichting van het Curatorial Programme haar jaar in juni (de lichting van 2017-2018: Sun A Moon (Korea, 1985), Luay Al Derazi (Bahrain, 1991), Jagna Lewandsowska (Polen, 1986), Jo-Lene Ong (Maleisië, 1981), Arkadiusz Póltorak (Polen, 1992) en Miriam Wistreich (Denemarken, 1985)) en startte een tweede lichting in september (de lichting van 2018-2019: Nikolay Alutin (Rusland, 1986), Bruno Alves de Almeida (Brazilië/Portugal, 1987), Dita Birkenšteina (1988, Letland), Alisa Blakeney (VK, 1986), Sofia Dourron (Argentinië, 1984) en Aude Christel Mgba (Kameroen, 1991)). Deze twee groepen weerspiegelden de uitgesproken internationale uitstraling van het Curatorial Programme en de manier waarop het programma zich internationaal vertakt.

Zoals steeds bestond het programma uit een diepgaande onderdompeling in de Nederlandse hedendaagse kunstscène, met tal van ontmoetingen met kunstenaars, curatoren en directeurs, gaande van kleinere presentatie instellingen tot musea en opleidingen. Vervolgens verplaatste het programma zich naar internationale contexten die aansluiting vinden bij het jaarlijks thema van het Curatorial Programme naar de toekomst van de curatoriale praktijk. Zo organiseerden we voor de curatoren een onderzoeksreis naar Hong Kong en Manilla, waar zij – in een samenwerking met Para Site – een onderdompeling kregen in de lokale kunstscène en deelnamen aan Para Site's International Conference and Workshops for Emerging Professionals: *What To Let Go?* (met als docenten Riksa Afiaty, Inti Guererro, Naman Ahuja, Natasha Ginwala en Pablo José Ramirez). Verder waren er internationale uitstappen naar de Biënnale van Berlijn, en onderzoeksreizen naar Kopenhagen, Brussel, Dusseldorf en Gent.

Tijdens het openingsweekend van de Biënnale van Berlijn organiseerde het Curatorial Programme, CCS Bard en Valand Academy het mini-symposium *Curatorial Meet-up Berlin: Dialogues on art, curating, and politics* bij K, (K-Komma) en Bard College Berlin. Dit publiek programma bracht studenten en deelnemers van de verschillende institutionele partners samen, en werd eveneens druk bezocht door het algemene publiek. Tijdens deze tweedaagse werd er gewerkt naar nieuwe invullingen van kunstinstitutionele contexten en publieksprogrammatorische aanpakken. De presentaties werden verzorgd door Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (directeur SAVVY Contemporary, Berlijn, curator-at-large, Documenta 14), schrijver en filosoof Paul B. Preciado, en Prem Krishnamurthy (directeur K, Berlijn).

Kenmerkend voor deze en voorgaande lichtingen van het Curatorial Programme is de verbinding met personen of instituten in Nederland. Dit werd gefaciliteerd door een uitgebreid immersietraject met nationale partner-instituten, gaande van Witte de Wit tot Stedelijk Museum, en van Van Abbemuseum tot BAK. Vaak zijn curatoren van deze organisaties verbonden als docent aan het Curatorial Programme, of ontvangen zij de deelnemers van het Curatorial Programme op regelmatige basis. Verder worden er uitgebreide studio visits georganiseerd met individuele kunstenaars, of door

middel van partnerships met educatieve instellingen zoals Van Eyck Akademie, De Ateliers, Piet Zwart Instituut en Rijksakademie. Als resultaat hiervan blijven de banden tussen de alumni van het Curatorial Programme met het Nederlandse kunstenveld ook lang na het beëindigen van het programma sterk. Zo stelde alumna Vivian Ziherl (CP 2010-2011) in 2018 de tentoonstelling *Trade Markings* samen bij het Van Abbemuseum en Karima Boudou *We know what it is for, we who have used it* bij A Tale of a Tub in Rotterdam.

Naast de onderdompeling in het (inter)nationale kunstenveld en het finale curatoriale project *Brace For Impact* dat de deelnemers collectief ervaren en organiseren, bestond het curriculum van het Curatorial Programme uit een onderbouwd 'workshop' en 'session' traject. De 'workshops' zijn driedaagse intensieve cursussen gebaseerd op de praktijk en het onderzoek van een uitgenodigde docent. In het kader van het thema van dit jaar met betrekkingen tot het speculeren over de toekomst van curating en hedendaagse kunst, gaven deze workshops geven inzicht in diverse aspecten van curating en artistieke productie en hun geoculturele en politieke context. Docenten waren Shuddhabrata Sengupta (RAQS Media Collective, Indië), Anthony Huberman (director en chief curator, CCA Wattis, San Francisco), Leah Gordon (directeur en curator Ghetto Biennale, Haïti), het Van Abbemuseum team onder leiding van Charles Essche en Annie Fletcher, Julia Morandeira Arrizabalaga (founder van "La escuela" bij CA2M in Madrid) en Jan Verwoert (schrijver en curator). De 'sessions' raken aan de specifieke thema's van de Curatorial Programme thematiek van dit jaar vanuit een meer theoretisch perspectief en werden gegeven door Tony Cokes (kunstenaar, Providence), Marcus Verhagen (programme director, Sotheby's Institute of Art, London), Rolando Vázquez (professor van Sociologie, Universiteit Utrecht), Jeanne van Heeswijk (kunstenaar, Amsterdam), Tone Olaf Nielsen (founder, Center for Art on Migration Politics, Kopenhagen), Vivian Ziherl (artistic director, Frontier Imaginaries, Amsterdam), Imara Limon (curator, Amsterdam Museum), Renzo Martens (kunstenaar, Amsterdam) en Geir Haraldseth (director, Rogaland Kunstsenter, Stavanger).

Verder bevatte het Curatorial Programme een substantiële op onderzoek gebaseerde opdracht. Van de deelnemers werd verwacht dat ze een origineel onderzoeksproject ontwikkelden dat speculeert over de toekomst van curatoriale praktijk door middel van schrijven, ontwerp, beeld of media. In de loop van het jaar kregen de deelnemers verschillende kansen om hun lopende werk te delen met twee adviseurs: Sepake Angiame (curator, Chicago Architecture Biennial) en Henk Slager (hoofd, MaHKU Utrecht Graduate School of Visual Art and Design).

De deelnemers van het 2017-2018 Curatorial Programme zijn sinds hun tijd bij De Appel werkzaam bij I Can't Dance, I don't Want To Be Part Of Your Revolution (Miriam Wistreich) en Royal Lazienka Museum in Warschau (Jagna Lewandowska), of waren zij curatoren van grote tentoonstellingen zoals *Zeitgeist: Video Generation* bij LOOP in Seoul (Sun A Moon). Jo-Lene Ong

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

werd dan weer Curatorial Fellow bij De Appel, waar ze aangesteld werd om onderzoek te verrichten voor een eind 2019 te verschijnen Appel-publicatie.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

//// ARCHIEF

Het Archief vervulde ook in 2018 een spilfunctie binnen De Appel: het vormt een dynamisch onderdeel binnen de organisatie dat de tentoonstellingen, het publieke programma, het Curatorial Programme en het kantoor met de eigen geschiedenis verbindt. Het Archief bestaat uit een bibliotheek met een gespecialiseerde selectie aan boeken, een archief dat de eigen geschiedenis ontsluit en een *unintended collection* van kunstwerken en objecten. Het Archief is officieel geopend op woensdag en donderdag, maar reguliere bezoekers van De Appel spenderen vaak ook tijd in het Archief om boeken, documenten of de archivaris en haar team te raadplegen. Een groot deel van Appel-bezoekers verlengt gemiddeld het bezoek met 15 minuten om het Archief te bezoeken. Het Appel-team en de deelnemers van het Curatorial Programme gebruiken het Archief als onderzoeks- en ontmoetingsruimte en als de ultieme plek binnen de organisatie om kennis te vergaren, uit te wisselen of zich te verdiepen in bepaalde kwesties.

In 2018 deed het Archief langdurig onderzoek naar de *Works and Words* kunstmanifestatie uit 1979. Tijdens dit onderzoek wierp het Archief nieuw licht op de meer dan 10,000 efemera uit het archief met betrekking tot dit baanbrekende project. Kunstenaars, kunsthistorici en onderzoekers uit Hongarije, Polen, Voormalig Joegoslavië, Tsjecho-Slovakije en Nederland die origineel bij het project betrokken waren werden gecontacteerd, op de hoogte gebracht van het nieuwe onderzoek en werkten er vaak aan mee. Het Archief werkte verder samen met de Hongaarse film historicus Sonja Simonyi aan de *Works and Words* screening bij Eye Filmmuseum en zette nieuwe partnerships op met Artpool Art Research Center, Boedapest; Harun Farocki Institute, Berlijn; Kulik-KwieKulik Foundation, Warschau; The Július Koller Society, Bratislava; The Contemporary Art Archive / Center for Art Analysis, Sibiu; Tomislav Gotovac Institute, Zagreb, Vašulka Kitchen, Brno; Kisterem Galerija, Boedapest; Croatian Film Association, Zagreb; Galeria Monopol, Warschau; Tranzit, Boedapest en Adam Mickiewicz Institute, Warsaw.

Het Archief werkt actief samen met bibliotheken van de Rijksakademie en het Stedelijk Museum, naast verbanden als OKBN en Adamnet.

Er worden regelmatig archiefstukken of boeken in bruikleen gegeven voor tentoonstellingen, bijvoorbeeld diverse archiefstukken in Kasteel Oud-Rekem voor de tentoonstelling *Scene-Unseen* en kunstenaarsboeken voor de tentoonstelling *ARTisBOOK* in de Universiteitbibliotheek in Groningen.

Er werden er archiefmaterialen opgevraagd over Rirkrit Tiravanija door Gavin Brown Enterprise; over Wim T Schippers door Vrouwkje Tuinman en Ingmar Heytze; over Ulay door Fabian Kassner in verband met haar thesis; over Saskia Bos door Anna Anderson voor het archief van Saskia Bos; over Harry de Kroon, Albert van der Welde en Kees Mol door Michalina Sablik; over de tentoonstelling *Crap Shoot* (1989) door Martin Alonso; over *Hybrids* door Adam Cruickshank; over De Appel bulletins door Debbie Broekers; over Raoul Marroquin door Daniel Quiles van het Art Institute of Chicago; over

Seth Siegelaub en Stanley Brouwn door Yoko Nose van het Toyota Museum of Art; over Christopher Williams door Abel Minnée; en door Regina Vogel van Kunsthalle Basel en Daria Brasenko van het Moscow Museum Modern Art.

De Koreaanse curator Honggyun Mok was als onderzoeker voor twee maanden in het Archief aan het werk in een programma gesponsord door de Korean Foundation for International Cultural Exchange (KOFICE).

Jagna Lewandowski, deelnemer van het 2017-2018 Curatorial Programme heeft uitgebreid onderzoek in het Archief verricht, publiceerde een zine over haar bevindingen en nodigde kunstenaar Arefeh Riahi uit met een video over *the Nine-fold-object*.

Kunstenaar en curator Mia van den Bos, co-directeur van Sister Gallery in Australië deed een korte research stage in het Archief.

Het Archief nodigde de afdeling Beeld & Taal van de Gerrit Rietveld Academie uit om getuigenissen over De Appel te schrijven: over tentoonstellingen, gebeurtenissen, het gebouw, de burens en de omgeving. Met bijdragen van: Sanne van Balen, Rots for Realsies, Iza Tromp, Vere van der Veen, Frides van de Ven, Catharina Vergeer, Tamar Berends, Teun Grondman, Meike Legêne, Wietske Joan en Hava Özbas, later aangevuld met bijdragen door Lijuan Klassen, Honggyun Mok en Sophie Sanders.

De archivaris van De Appel gaf een talk in LIMA in een avond over het archiveren van performance kunst, met bijdragen van Gabriella Giannachi, Gaby Wijers, Katja Kwastek, Annet Dekker, Gavriella Abekassis en Jeroen de Smalen. En werd uitgenodigd door If I can't dance radio Emma om bij te dragen aan een radio-uitzending over "Care".

Het Archief, zoals hierboven geschetst, geeft aan dat het een actieve en substantieel onderdeel is van De Appel. De archivaris werkte aan tentoonstellingen en events die het archiefmateriaal ontsluiten en contextualiseren. Naast de programma-onderdelen die reeds in de Activiteiten aan bod kwamen, is er ook een langlopend archiefproject met Martín La Roche Contreras, *Gluing along Boundaries*, dat in samenwerking met Manifold Books wordt ontplooid. Dit project zal volgend jaar uitmonden in een kunstenaarspublicatie.

001
012

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

////// ONDERZOEK

Eind 2017 werd er een nieuw tweejarig onderzoekstraject opgezet met Ammodo (een vorig traject liep van 2013 tot 2016) dat gericht is op het blijvend innoveren van het Curatorial Programme. Onder het directeurschap van Niels Van Tomme heeft dit geleid tot een structurele ondersteuning van het onderzoeksthema 'de-universalisation' van de curatoriale praktijk, waarin ongewone en context-specifieke curatoriale praktijken worden onderzocht die zich al dan niet bewust afkeren van een vergevorderde standaardisering van dit snel ontwikkelende professionele veld.

In 2018 leidde dit tot de volgende activiteiten:

- Tijdens het openingsweekend van de *Berlin Biennale 10: We don't need another hero*, organiseerde De Appel, CCS Bard en Valand Academy het mini-symposium *Curatorial Meet-up Berlin: Dialogues on art, curating, and politics* bij K, en Bard College Berlin (zie programma). Dit publiek programma bracht studenten en deelnemers van de verschillende institutionele partners samen, en werd eveneens druk bezocht door het algemene publiek. De-universalisation werd hier vertaald naar een radicaal nieuwe invulling van kunstinstitutionele contexten en van publieksprogrammatorische aanpakken. Dit programma werd georganiseerd door de institutionele kerngroep van de drie eerder gerealiseerde internationale symposia: *The Future Curatorial What Not and Study What? Conundrum* (CCS Bard, 2014), *How Institutions Think* (LUMA, Arles, 2016) en *Curating After The Global: Roadmaps for the Present* (LUMA, Arles, 2017).

- Fadwa Naamna, De Appel 2017-2018 Curatorial Fellow, richtte zich in haar *Transpositions* onderzoek op vragen rond de economie van het "geven en nemen" binnen het hedendaagse kunstsysteem. In het publiek programma (zie programma) dat zij heeft vormgegeven, werd het thema van de wederkerige dynamiek binnen het hedendaagse kunstsysteem grondig aangehaald. Er werd gefocust worden op culturele binaire situaties van macht, de modaliteiten van socio-politiek kunstgagement in relatie tot geografische en economische vraagstukken, de mogelijkheden tot auteurschap binnen collaboratieve kunstproducties, curatoriale praktijk tussen hoop en wanhoop, dekoloniserende praktijken zowel binnen als buiten de institutionele werking, en de vele contradicties tussen wat hedendaagse kunst zegt dat ze doet en wat ze in werkelijkheid doet.

- Het onderzoek naar *The Future Is Part Of The Present* (werktitel) werd opgezet en geconcretiseerd. Dit ambitieuze 'de-universalisation'-project benadrukt kunstinitiatieven, kunstinstellingen, grote en kleine kunstplekken, die een meer lokale, specifieke of "niet-universele uitstraling" hebben en een rigoureuze, doordachte benadering hebben ontwikkeld van zich te verhouden tot hun publiek. Via origineel onderzoek, bezoeken ter plaatse, interviews en tekstcommissies, zal De Appel toonaangevende projecten belichten waarvan de tentoonstellingen, programma's, residenties en andere activiteiten spreken over specifieke geo-culturele contexten zonder daarbij de kritisch

gemotiveerde hedendaagse kunstpraktijk te verlaten. Het belangrijkste product van dit onderzoek zal een nieuwe publicatie zijn, voorlopig getiteld *The Future Is Part Of The Present* (werktitel), te voltooien tegen het einde van 2019, evenals een symposium in Amsterdam. De publicatie en het symposium zullen het 25-jarig jubileum van het Curatorial Programme markeren.

- In oktober startte Jo-Lene Ong als de nieuwe De Appel 2018-2019 Curatorial Fellow. De fellow is de hoofdredacteur van *The Future Is Part Of The Present*, en doet kritisch onderzoek voor het boek en het symposium, en verzorgt de redactionele en curatoriële expertise. Als zodanig fungeert de Fellow als een brug tussen de onderzoeks- en onderwijsmethoden van De Appel en vertaalt zij de sterke punten van het Curatorial Programme naar een breed publiek. Naast het leiden van het boek van idee tot publicatie, krijgt de fellow een bescheiden budget om zelfstandig en gelieerd aan haar onderzoek een relevante kleine tentoonstelling of programma te produceren in 2019.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

///// EDUCATIE

Het educatieprogramma van De Appel heeft zich in 2018 verder ontwikkeld en uitgediept. In 2017 werd er gekozen voor een heroriëntatie van het educatieprogramma. Aan de basis van deze heroriëntatie waren informele gesprekken met kunstinstellingen, scholen, kunstenaars, buurthuizen en buurtbewoners om te onderzoeken welke positie het educatieprogramma van De Appel kan innemen in Amsterdam en daarbuiten. Gebaseerd op deze gesprekken zijn er duidelijke keuzes gemaakt door De Appel, waarbij we in 2018 een focus legden op onze buurt, Amsterdam Nieuw-West. Samenwerkingen met vier scholen uit Nieuw-West werden opgestart en zullen in de komende jaren nog verder ontwikkeld worden. Ook heeft het Ensemble zich verder geïntegreerd als een belangrijk onderdeel van het educatieprogramma.

ENSEMBLE

Het Ensemble is een wederkerig educatieprogramma dat polyfone stemmen verzamelt in relatie tot de algemene thema's van het tentoonstellingsprogramma van De Appel. Het Ensemble organiseert activiteiten die verschillende soorten informatie delen en kennis creëren door middel van ervaring. Met elke tentoonstelling onderzoekt Het Ensemble een uniek thema of methode, zoals koken, dansen, lezen, of het maken van muziek. Met deze activiteiten stimuleert Het Ensemble ideeën en activeert het onze lichamen en individuele achtergronden totdat we bij een gemeenschappelijke begripen komen.

In 2018 werd het 'Ensemble van Vaardigheden' (Tamás Kaszás) en 'Ensemble van Bewegingen' (Ben Russell) georganiseerd. Zie PROGRAMMA voor meer uitgebreide info.

SCHOOLPROJECTEN

2018 was het jaar waarbij een intensieve samenwerking met vier scholen in Nieuw-West van start zijn gegaan: het Comenius Lyceum, het Calvin College, de Huibersschool en Kentalis school. De Appel heeft gekozen voor een langere en meer inhoudelijke samenwerking met scholen waarbij een traject uitgebouwd wordt dat in de diepte wordt uitgewerkt. Op die manier zullen de uren die aan kunsteducatie worden gewijd substantieel hoger liggen dan een uitstapje van twee uur naar een museum, een activiteit die doorgaans weinig mogelijkheden biedt om werkelijk geïntegreerd te worden in het schoolcurriculum. Met onze schoolprojecten willen we net tegemoetkomen aan de vraag van scholen om op een meer structurele manier hedendaagse kunst in het lessenpakket te integreren.

Deze integratie gebeurt in twee stappen. De eerste stap is een bezoek aan De Appel en het tentoonstellingsprogramma met speciaal ontwikkelde workshops. De tweede stap speelt zich af in de schoolcontext waarbij de leerlingen zich verdiepen in hedendaagse kunst en de sociale thema's dat het aanraakt, door middel van de door De Appel speciaal ontwikkelde

programma's zoals Kunstklassen, Sound Gestures en een lessenreeks over hedendaagse kunst.

WORKSHOPS VOOR SCHOLEN

Voor de tentoonstellingen van Tamás Kaszás en Ben Russell ontwikkelde De Appel telkens een workshop voor basis- of voortgezet onderwijs. Elk van deze workshops, geleid door een kunstenaar, waren direct gerelateerd aan de thema's van het tentoonstellingsprogramma, en waren bedoeld om kennisdeling over hedendaagse kunst en het kritisch denken over de wereld te stimuleren.

- SCI FI AGIT PROP Workshop voor basisonderwijs:

Voor de tentoonstelling van Tamás Kaszás ontwikkelden we een reeks van workshops voor het basisonderwijs. Deze workshops bestonden uit twee delen. In het eerste deel richtten de kinderen zich vooral op het beleven en onderzoeken van het werk van Kaszás, door middel van urgente vragen: "Wat zie je? Welke beeldtaal gebruikt de kunstenaar? Waar gaat het over? Welk beeld heb jij voor de toekomst moest onze huidige technologie niet bestaan? Hoe kunnen we nog met elkaar communiceren en samenleven?" De leerlingen gaven vervolgens hun ideeën vorm in een beeld en/of tekst.

Het tweede deel van de workshops werd samen met het Grafisch Werkcentrum Amsterdam ontwikkeld. Hier gingen de kinderen dieper in op de inhoudelijke boodschap en beeldtaal van Kaszás: "Wat zeggen de beelden van Kaszás? Welke problematieken en vraagstukken worden opgeroepen en hoe?" Aan de hand van het toekomstbeeld dat de kinderen zelf eerder geschetst hadden, werd er dan besproken welk pamflet zij zelf zouden willen maken, en welke boodschap zij erop willen zetten. Waar toe willen ze de mensen oproepen?

Tijdens deze workshop werd er door de leerlingen nagedacht over nieuwe vormen van samenleven en hoe zij hun ideeën vorm zouden kunnen geven door middel van beeld of tekst. De leerlingen leerden ook kritisch nadenken over het begrip tijd (verleden en toekomst) en de 'duurzaamheid' van onze huidige technologie.

- Bewegingsworkshop:

Deze workshop werd speciaal ontwikkeld voor de tentoonstelling van Ben Russell, *It Is Here / This Will Last Forever*. Door middel van beweging werden jongeren geleerd om hun lichaam te activeren bij het ervaren van hedendaagse kunst. Veel meer dan bij het gebruikelijke tentoonstellingsbezoek, waar kinderen vooral kijken en luisteren, stond hier het lichaam en haar beweging centraal.

Door middel van een reeks oefeningen met diverse spelelementen werden jongeren aangemoedigd om een actieve en onderzoekende houding aan te nemen ten opzichte van kunstwerken. De leerlingen leerden dat het lichaam een instrument is dat ervaringen verzamelt en leerden om te luisteren naar

hun lichaam. Door het vergroten van lichaamsbewustzijn kwamen de deelnemers tot diepere observaties. Observaties waarbij het proces om tot een persoonlijke betekenis te komen centraal stond.

Het doel van deze workshop was het bieden van een kunstervaring die de leerlingen actieve en intuïtieve spelers maakt in het beleven en interpreteren van hedendaagse kunst. Door de nadruk te leggen op de openheid van hedendaagse kunst kwamen de jongeren tot nieuwe inzichten over zichzelf in relatie tot hun lichaam, de ander en de samenleving.

Deze onconventionele workshop werd ontworpen door kunstenaars en dansers Sarah van Lamsweerde en Christian Guerematchi in samenwerking met De Appel.

KUNSTKLASSEN

'Kunstklassen' is een schoolproject dat zich hoofdzakelijk afspeelt in de schoolcontext. Dit programma ontstond uit de vraag van de scholen om hedendaagse kunst meer te integreren in hun curriculum. Het programma reageert hier op door hedendaagse kunstobjecten uit het Archief van De Appel in de klaslokalen te installeren. De Appel heeft een unieke *Unintended Collection* ("Onbedoelde Collectie") van kunstobjecten, documenten, artefacten, doodles en correspondenties die de laatste veertig jaren gedoneerd werden door kunstenaars. Geselecteerde kunstwerken werden in de schoolcontext geplaatst en door leerkrachten, studenten en ouders geactiveerd door middel van workshops.

Het eerste pilootproject voor dit programma ging dit jaar van start in samenwerking met de Huibersschool. Een groep leerlingen uit het basisonderwijs bracht een bezoek aan het Archief van De Appel om enkele kunstwerken te onderzoeken. De groep leerlingen koos vervolgens één kunstwerk dat twee maanden lang bij hen op school werd tentoongesteld in de centrale hal waar de leerlingen het kunstwerk konden bezichtigen.

De keuze viel op het werk *Brinco (Jump)* uit 2005 door de Argentijnse kunstenaar Judi Werthein. De leerlingen deden onderzoek naar wandelen, wandelroutes, (voet)sporen, migratie en landsgrenzen. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden op een lokaal niveau, zoals in hun onmiddellijke leefwereld en familiale context, maar ook op een globaal niveau met een reflectie over thema's zoals migratie en de 'vluchtelingencrisis'.

De leerlingen die het kunstwerk kozen, hebben een reeks van zes lessen gevolgd waarbij ze zichzelf hebben verdiept in de thema's van het werk. Aan de hand van verschillende opdrachten hebben ze hun resultaten en bevindingen op het einde van het project gepresenteerd aan hun medestudenten.

SOUND GESTURES

Kentalis/Signis is een basisschool voor kinderen die Doof of hardhorig zijn. Onder de titel 'Sound Gestures' zullen De Appel en Kentalis drie artistieke

projecten organiseren over een periode van drie schooljaren, waarbij elk project het medium geluid en het auteurschap ervan onderzoekt.

Het eerste 'Sound Gestures' project richtte zich op de artistieke praktijk van Christine Sun Kim, een kunstenaar waar De Appel in 2017 een tentoonstelling mee realiseerde. Christine Sun Kim onderzoekt het medium geluid via technologie, performance en tekenkunst. Voor dit schoolproject focusten we ons op de kenmerkende manieren waarop de kunstenaar, die reeds sinds haar geboorte doof is, de concepten geluid en luisteren vormgeeft. Het startpunt van dit project was een Skype-gesprek tussen de gehele school en de kunstenaar.

De jongste leerlingen van de school (4 tot 8 jaar) hebben vervolgens het begrip geluid onderzocht zonder een 'mediated' interpretatie van geluid werd opgeworpen. Via deze workshops konden de leerlingen zelf betekenis geven aan het begrip geluid vanuit hun eigen ervaringen. De oudere leerlingen (8 tot 12 jaar) onderzochten de conceptuele en sociale aspecten van geluid aan de hand van het kunstwerk *Classified Digits* (2017) door Christine Sun Kim en Thomas Mader. De leerlingen onderzochten hoe kleine bewegingen en gebaren communicatie kunnen starten of juist blokkeren. Vervolgens onderzochten ze sociale situaties uit hun eigen leven, waarbij ze een alternatieve gebarentaal ontwikkelden en verwerkten in een performance.

LESSENREEKS HEDENDAAGSE KUNST

Het Calvijn College Amsterdam is een school voor leerlingen met een VMBO-basis en kaderadvies van de basisschool. In een gesprek met De Appel gaf de school aan dat het wil onderzoeken hoe het artistieke programma van De Appel hun curriculum kan verstevigen. Tot doel hiervan bezochten hun leerlingen regelmatig Appel-tentoonstellingen. Hun bezoek werd verder gecontextualiseerd met verdiepende workshops. Na deze workshops kregen de leerlingen de keuze of ze zich nog verder wilden verdiepen in hedendaagse kunst. Met een groep geïnteresseerde leerlingen hebben we vervolgens een eerste lessenreeks ontwikkeld en uitgevoerd in relatie tot de tentoonstelling met Tamás Kaszás. Deze reeks bestond uit 6 lessen waarin hedendaagse kunst in verbinding werd gebracht met verschillende andere kennisvelden.

KUNSTSCHOOLDAG(EN)

Ook dit jaar nam De Appel deel aan de Amsterdamse Kunstschooldagen. Voor dit educatieproject gaan bijna alle 8ste-groepers van de basisscholen uit Amsterdam op pad om verschillende kunstinstellingen in hun gemeente te bezoeken. Ook dit jaar was De Appel erbij en de groepen bezochten de tentoonstelling van Tamás Kaszás waarbij de leerlingen hun ideale samenleving zonder technologie konden bedenken. Tijdens deze creatieve workshop kregen de leerlingen de kans om ideeën op posters te drukken om iedereen van hun 'utopia' te overtuigen.

PARTNERS IN HET EDUCATIE PROGRAMMA VAN DE APPEL ZIJN:
The Beach

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

Stichting Magneet
Vooruit
Comenius Lyceum
Calvijn College
Huibersschool
Kentalis school
Grafisch werkcentrum Amsterdam
Witte de With
Samenwonen-samenleven (Ru Paré Community)
Circus Lab Amsterdam
Kunstschooldag(en)

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

/////// NETWERK

Sinds haar oprichting in 1975 is De Appel een internationaal genetwerkt instituut. Door middel van haar tentoonstellingsprogramma, publieksprogramma, Archief en Curatorial Programme vervult het een belangrijke lokale en (inter)nationale schakelpositie. In 2018 was haast elk programmaonderdeel van De Appel een samenwerking met diverse organisaties, gaande van een kunstinstelling uit België tot een buurtinitiatief in Amsterdam Nieuw-West. Belangrijk voor deze samenwerking is hoe de werking van de partners, alsook het publiek dat zij bereiken, mekaar kunnen versterken. Het ging hierbij vaak over het uitwisselen van expertises en het innemen van een collegiale positie waarin kennis werd gedeeld en coalities gesloten. Op deze manier wil De Appel actief bijdragen aan een gezond institutioneel ecosysteem in de beeldende kunst en daarbuiten.

Voor de tentoonstelling met Tamás Kaszás werd een verregaand samenwerking opgezet met Netwerk Aalst in België, zowel op curatorieel, productioneel als budgettair niveau. Verder was er een publiek werk van Kaszás te bezichtigen in de tuin van de sociale onderneming Samenwonen-Samenleven in Nieuw-West, en werd er samengewerkt The Beach, een lab voor *sustainist* design uit Nieuw-West, in het realiseren van een workshop met de kunstenaar.

Voor *Brace For Impact*, het eindproject van het Curatorial Programme, werkte De Appel samen met de Amsterdamse nachtclub De School voor de presentatie van twee video-installaties van Agnieszka Polska en Basel Abbas & Ruanne Abou-Rahme, met de studio voor elektro-akoestische muziek STEIM voor de presentatie van geluidsperformances van echo+seashell, Cilia Erens en Jacob Kirkegard, met het Stedelijk Museum voor een avond gevuld met performance en installaties door Sidsel Christensen, Jonathan Reus en Yao Qingmei en met Amsterdam Airport Schiphol voor een kunstwandeling.

Voor de groepstentoonstelling *2 Unlimited* werd er voor de verschillende onderdelen van het project samengewerkt met uiteenlopende Amsterdamse initiatieven zoals de Jacuzzi, Fanfare, Experimental Jetset en Rietlanden Women's Office collectieven, Amsterdam Museum, CBK Zuidoost en STEIM.

Voor *3 Movements* werkten we voor de performance van Ben Russell samen met De Ateliers en voor het Terre Thaemlitz event met Circus Lab in Nieuw-West en de publicatie Subbacultcha.

Voor Museumnacht werd samengewerkt met ICK Dans Amsterdam en het Amsterdamse lifestyle-initiatief Snackbarlife, voor *Transpositions* met W139 en Amsterdam Art Weekend.

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

de appel

Het Curatorial Programme werkte samen met Bard College Berlin en K, (K-komma) in Berlijn, en is partner in het internationale netwerk van toonaangevende curatoriele educatie initiatieven en kunstorganisaties, waaronder het Center for Curatorial Studies van Bard College in New York, Goldsmiths University of London, Valand Academy of Arts van de University of Gothenburg, Central Saint Martins in Londen, Bétonsalon in Parijs en de École Supérieure d'Art et Design Valence. Deze samenwerking wordt ondersteund door Luma Foundation in Arles. Het Curatorial Programme werkte verder ook samen met ParaSite in Hong Kong en Bellas Artes Projects in Manilla in het organiseren van de onderzoeksreis van de zes deelnemers en met de curatoriele cursus What Could/Should Curating Do? in Belgrado in het verlenen professionele expertise.

De Appel directeur Niels Van Tomme werd uitgenodigd voor een lezing over De Appel tijdens het symposium *Curating Place*, georganiseerd door het Humanities Institute en Art Department bij University of Buffalo in New York, en voor een lezing over het Curatorial Programme bij het Museum of Contemporary Art in Belgrado. Verder was hij een commissielid op de jury bevoegd met het aanstellen van de nieuwe curator voor Sonsbeek 2020.

De Appel curator van educatie David Smeulders werd uitgenodigd voor lezingen over het educatieprogramma bij het *Honderd Procent Hedendaags* symposium van Witte de With in Rotterdam en bij het Documenta 14 educatie event dat plaatsvond bij Archive Cabinet in Berlijn. Verder werden er bij De Appel presentaties gegeven aan professoren en studenten van de University of Manchester en de Universiteit van Maastricht.

De Appel curator van het Archief Nell Donkers werd uitgenodigd om over haar archiveringspraktijken te spreken tijdens het *Performances, books and screens* seminar bij LIMA in Amsterdam en tijdens de *Care* radio uitzending van Radio Emma en *If I Can't Dance I Don't Want To Be Part Of Your Revolution*. Verder werden er nieuwe samenwerkingen opgezet met het archief van Franklin Furnace in New York en het archief van CDLA in Saint-Yrieix-la-Perche.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

//////// PUBLIEK

Het totale aantal bezoekers van 2018 bedroeg 30.237. Hiervan namen 1200 bezoekers in het kader van een educatief programma deel aan een event bij De Appel. Uit het basisonderwijs namen 679 kinderen deel, uit het voortgezet onderwijs 230 scholieren en 291 deelnemers waren 18 jaar of ouder. Veel bezoekers trok het Archief project *Archive on the Run* bij De School (6400). De deelname aan Public Art Amsterdam met drie kunstwerken in de openbare ruimte was goed voor 12.125 bezoekers. Het archief trok veel bezoekers met activiteiten en events maar we telden in 2018 ook 88 onderzoekers die op afspraak intensief gebruik maakten van het archief en de bibliotheek voor onderzoek en studie.

Hiermee steeg het aantal bezoekers ten opzichte van 2017 (toen telden we 17.503 bezoekers) met 12.734. Deze toename is met name te wijden aan de succesvolle manifestatie van Public Art Amsterdam en de samenwerkingen met De School en Amsterdam Art Weekend. De bezoekers bestonden ook in 2018 uit met name volwassenen, toch is een substantieel van de bezoekers scholier of jongere.

Voor het jaar 2018 hanteerde De Appel onderstaande richtlijnen m.b.t. haar vrijkaartenbeleid:

- Genodigden van de tentoonstellingsopeningen, deze worden bezocht door (inter)nationale kunst(studenten)scene – met als belangrijk doel het op gang brengen van een *buzz* rond tentoonstellingen;
- Direct betrokken bij de tentoonstellingen of randprogrammering zoals kunstenaars, sprekers, galeriehouders en sponsors;
- Personen die direct verbonden zijn aan De Appel zoals stafmedewerkers, bestuursleden en externe adviseurs;
- Personen/groepen uit de kern van de internationale kunstwereld;
- Journalisten en fotografen, in verband met voorbeschouwing en het recenseren van tentoonstellingen;
- Jongeren onder de achttien jaar, ten einde de kennismaking met beeldende kunst op jonge leeftijd te stimuleren. Deze groepen betalen wel voor de andere programmering naast de tentoonstellingen.

De media aandacht voor deze activiteiten had een media- en advertentiewaarde van € 399.384 volgens de berekeningen van mediaweb.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

////////// BEDRIJFSVOERING

9.1) Risico analyse

De twee grootste risico's voor De Appel zijn en blijven ook in 2019 het verkrijgen van voldoende inkomsten én het vinden van gepaste huisvesting voor na 2020 gezien de druk op de Amsterdamse huizenmarkt.

De Appel is een ondernemende organisatie die haar eigen inkomsten weet te versterken met de verkoop van kunstwerken in oplage (De Appel Editions), die via coproducties kosten drukt en die voor specifieke projecten ook donaties werft. Maar het werven van eigen inkomsten is onzeker en vraagt om investeringen qua infrastructuur.

We zijn dan ook van mening dat het ondernemerschap van organisaties niet louter in financiële zin opgevat zou moeten worden. De Appel is een naar buiten gerichte organisatie, werkt veelvuldig samen met diverse partijen en heeft op drukke dagen tientallen bezoekers en groepen over de vloer. Deze hands-on mentaliteit vertaalt zich niet alleen naar eigen inkomsten maar ook, en misschien wel vooral, naar een stevige basis in de samenleving en een actieve rol in het ecosysteem van de beeldende kunst. We zijn trots op ons grote publieksbereik maar vinden inhoudelijk contact en kwalitatief goede bezoeken van het grootste belang.

Amsterdam kent een uitgedund aanbod hedendaagse kunst dus voor De Appel ligt hier een heldere taak en belangrijke positie. Sociaal-maatschappelijk heeft De Appel met haar huidige locatie in Amsterdam Nieuw-West én het innovatieve educatiebeleid zichzelf verstevigd. In 2017 en 2018 is veel tijd en energie geïnvesteerd in het vinden van partners en het uitbouwen van een programma. 2018 stond in het teken van het oogsten van deze inzet en het werven van additionele middelen.

Wat betreft governance heeft De Appel een heldere structuur omtrent besluitvorming en verantwoording. Ook operationeel zijn er momenteel geen noemenswaardige risico's. Artistiek-inhoudelijk heeft De Appel het team versterkt en in 2019 is een nieuwe Algemeen Directeur aangetreden.

De nieuwe wetgeving omtrent cyberveiligheid ging mei 2018 van start en er werden maatregelen getroffen om aan deze nieuwe wet- en regelgeving te voldoen.

9.2) Code Cultural Governance

Het bestuur van De Appel past de 9 principes van de Governance Code Cultuur onverlet toe. Er is bewust voor het bestuur-model gekozen nadat De Appel in 2016 met flinke bezuinigen te maken kreeg. Het hele bestuurlijk proces, inclusief de toezichhoudende functie, is in handen van het bestuur, de uitvoering is gedelegeerd aan de directie. De bestuursleden vervullen deze functie onbezoldigd en vrij van belangenverstrengeling. Onder de bestuursleden is duidelijkheid over het besturingsmodel en de daarbij horende verantwoordelijkheden: voorzitterschap, penningmeesterschap, zakelijke

begeleiding en inhoudelijke begeleiding. Deskundigheid en diversiteit in bestuur en toezicht is ruimschoots aanwezig, net als artistieke visie en voeling met het artistieke veld. Er wordt integer en transparant gehandeld; zo wordt er regelmatig vergaderd en van alle bestuursvergaderingen wordt uitgebreid verslag gemaakt en ingrijpende besluiten worden via de website van De Appel kenbaar gemaakt en toegelicht.

Het bestuur houdt effectief toezicht, is actief betrokken, adviseert over het managen van de organisatie en neemt verantwoordelijkheid. Verantwoording wordt afgelegd in de bestuursvergaderingen en in de jaarverantwoording. Het bestuur ziet erop toe dat de nieuwe missie van De Appel en de geformuleerde doelstellingen worden nageleefd, en dat beschikbare (publieke) middelen effectief besteed worden. Hierbij wordt gelet op een gezonde verdeling tussen overheadkosten en programmakosten. Er is een goed georganiseerde, onafhankelijke financiële controle waarbij het contact tussen bestuur, directie, boekhouder en accountant gezond en frequent is. Publieke verantwoording wordt afgelegd door de bestuursleden en organisatie via het online beschikbaar stellen van de jaarverantwoordingen.

9.3) Code Culturele Diversiteit

De Appel leeft de principes van de Code Culturele Diversiteit na. Bij het uitvoeren van de QuickScan op de website codeculturelediversiteit.com scoort de organisatie goed tot uitstekend met aandacht voor diversiteit op het gebied van publiek, programma, personeel en partners. De vier principes van de code culturele diversiteit worden nageleefd: De Appel heeft een visie op culturele diversiteit die ze uitdraagt en concretiseert in programma en beleid door een inclusieve benadering van publiek en programma en een dialoog-gerichte aanpak binnen educatie en netwerk. We werken daarnaast continue aan verbetering op het vlak van een breed publieksbereik en een (verdere) diversifiëring van het personeelsbestand, programma, bestuur en Curatorial Programme. Culturele Diversiteit is een continue proces, het voltrekt zich langzaam maar daarom niet met minder kracht.

9.4) Fair practice en fair pay

In het werken met kunstenaars en bemiddelaars respecteert De Appel de richtlijn kunstenaarshonoraria. Fair pay en fair practice zijn van belang in hoe we omgaan met kunstenaars, partners, ZZPers, gastsprekers en anderen die een bijdrage leveren aan ons programma, denken en handelen. Daarom is De Appel ook actief betrokken bij het onderzoek naar het loonegebouw en levert De Appel sinds eind 2018 de voorzitter van de belangenvereniging voor presentatie-instellingen De Zaak Nu.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

////////// FINANCIËN

10.1) Exploitatieresultaat

In boekjaar 2018 is een negatief resultaat behaald van -€73.110. Dit is in lijn met de begroting, zij het dat op onderdelen de begroting zowel in positieve als in negatieve zin niet is gerealiseerd. Daarbij zij opgemerkt dat de begroting en realisatie in 2017 met eenzelfde bedrag in positieve zin is afgesloten, omdat er een aantal zaken doorgeschoven zijn naar 2018.

De uiteindelijke kosten wijken op een aantal punten af van de begroting: (1) er zijn minder (circa 17.000 euro) fondsen geworven dan aanvankelijk begroot; dit heeft te maken met het wegvallen van de tentoonstelling van Ulay en de beperkte tijd die er vervolgens was voor het ontwikkelen van een nieuw programma; (2) de personele beheerslasten vielen iets hoger uit (circa 13.000 euro) vanwege het inhuren van een office manager halverwege het jaar; (3) de materiële activiteitenlasten vielen met circa 38.000 euro hoger uit; dit is te wijten aan de ambitieuze groepstentoonstelling 2Unlimited; (4) de personele activiteitenlasten vielen dan weer lager uit (circa 45.000 euro) door personele wissels.

10.2) Eigen inkomsten, cultureel ondernemerschap

Het percentage eigen inkomsten in 2018 bedraagt volgens de berekeningsmethode van het AFK 24%. Dit is een stijging ten opzichte van 2016 (18%) en een zelfde percentage als in 2017 (24%).

De bijdrage uit private middelen betrof in 2018 €197.911 en bestaat onder meer uit bijdragen van diverse private fondsen en donaties.

10.3) Financiële positie

Het eigen vermogen bedroeg op 31-12-2018, € 164.158, hetgeen lager is dan de eindstand van 2017. Maar met een solvabiliteit (eigen vermogen/ balanstotaal) van 79% is de positie aanzienlijk verbeterd ten opzichte van 2017 (solvabiliteit van 69%).

10.4) Balanspositie

Op 31-12 2018 is het balanstotaal vastgesteld op € 205.692 (op 31-12 2017 bedroeg dit € 343.348). Er zijn geen externe financieringen of andere langlopende schulden. Evenmin zijn er niet uit de balans blijkende verplichtingen.

10.5) WNT

De Wet Normering Topinkomens in de (semi)publieke sector wordt nageleefd, de bezoldiging van de directeur van De Appel is overeenkomstig de wettelijke voorschriften.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

////////// SAMENSTELLING BESTUUR EN DIRECTIE

Bestuur

Lex ter Braak, Voorzitter, directeur Jan van Eyck Academie (tot 17-09-2018)
Jack Bakker, Ad interim voorzitter (vanaf 17-09-2018)
Rob van Schaik, Penningmeester
Vincent van Velsen
Maaïke Gouwenberg
Lonnie van Brummelen
Quinsy Gario

Lex ter Braak is als voorzitter teruggetreden op 17 september 2018, samenvallend met de start van zijn pensioen op de Jan van Eyck Academie. Jack Bakker volgde hem op als ad interim voorzitter.

Directie

Niels Van Tomme, Algemeen directeur (i.d. 1-08-2016 – u.d. 30-11-2018)
Maaïke Lauwaert, Hoofd interne zaken (i.d. 1-08-2016), Waarnemend directeur (vanaf 1-12-2018)

Niels Van Tomme is als algemeen directeur teruggetreden op 30 november 2018, samenvallend met de start van zijn aanstelling als algemeen directeur van Argos Centre for Art and Media. Maaïke Lauwaert werd per 1 december 2018 waarnemend directeur.

Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

////////// OVERZICHT MEDEWERKERS

Directie

Niels Van Tomme, Algemeen directeur (1.0) (i.d. 1-08-2016 – u.d. 30-11-2018)
Maaïke Lauwaert, Hoofd interne zaken (0.8) (i.d. 1-08-2016), Waarnemend
directeur (0,8) (vanaf 1-12-2018)

Team

Jennifer Derby, Office manager (0.8)
Nell Donkers, Beheerder Archief en Bibliotheek (0.8)
Guus van Engelshoven, Curator publiek programma, onderzoek en
publicaties (0.8) (u.d. 1-10-18)
Lucie von Eugen, Hoofd productie (0.8)
Liza Nijhuis, Coördinator Curatorial Programme (0.8)
Rachael Rakes, Curator en Manager van het Curatorial Programme (0.8),
Hoofdcurator en Manager van het Curatorial Programme (1.0) (vanaf
1-12-2018)
David Smeulders, Curator van educatie en communicatie (0.8)

Curatorial fellows

Fadwa Naamna, De Appel 2017-2018 Curatorial fellow (u.d. 1-12-2018)
Jo-Lene Ong, De Appel 2018-2019 Curatorial fellow (i.d 1-10-2018)

Vrijwilligers

Judith de Bruin, Bibliotheek en Archief
Jacquine van Elsberg, Bibliotheek en Archief
Jan van Geem, Bibliotheek en Archief

Stagiairs

Mila Hamp, Stagiair Archief (november 2018 – april 2019)
Charlie Janssen, Stagiair curatorieel team (augustus – december 2018)
Lijuan Klassen, Stagiair productie Curatorial Programme (februari – juni 2018)
Clementine Langley, Stagiair communicatie en educatie (augustus –
december 2018)
Constantinos Megapanos, Stagiair Archief (juli – november 2018)
Kaspars Reinis, Stagiair Archief (januari – mei 2018)
Fabienne Schuffelen, Stagiair communicatie en educatie (januari – mei 2018)
Camille Straatman, Stagiair communicatie en educatie (oktober 2018 –
januari 2019)
Florine Zegers, Stagiair communicatie en educatie (oktober 2017 – januari
2018)

Deelnemers Curatorial Programme

2017-2018

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

Sun A Moon (Korea, 1985)
Luay Al Derazi (Bahrain, 1991)
Jagna Lewandowska (Poland, 1986)
Jo-Lene Ong (Malaysia, 1981)
Arkadiusz Pótorak (Poland, 1992)
Miriam Wistreich (Denmark, 1985)

2018-2019

Nikolay Alutin (Rusland, 1986)
Bruno Alves de Almeida (Brazilië/Portugal, 1987)
Dita Birkenšteina (1988, Letland)
Alisa Blakeney (VK, 1986)
Sofía Dourron (Argentinië, 1984)
Aude Christel Mgba (Kameroen, 1991)

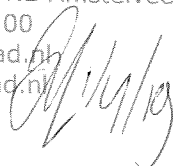
Amsterdam Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amsterdam
T 020 - 303 7100
E info@amsterdam.nl
I www.amsterdam.nl

de appel

////////// JAARREKENING 2018

Amstestad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstestad.nl
I www.amstestad.nl

de appel

1.1 BALANS PER 31 DECEMBER 2018
(na resultaatbestemming)

ACTIVA

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa:		
Verbouwing	3.534	7.069
Kantoorapparatuur	<u>3.398</u>	<u>0</u>
Totaal vaste activa	6.932	7.069
VLOTTENDE ACTIVA		
Voorraad	250	3.633
Vorderingen en overlopende activa:		
Waarborgsommen	6.849	6.849
Debiteuren	8.757	71.056
Nog te ontvangen subsidies	68.074	2.900
Belastingen	28.155	4.895
Vooruitbetaalde kosten en overige vorderingen	<u>29.064</u>	<u>9.120</u>
	140.899	94.820
Liquide middelen	<u>57.611</u>	<u>237.826</u>
Totaal vlottende activa	198.510	332.646
	<u>205.692</u>	<u>343.348</u>

PASSIVA

	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
KAPITAAL		
Algemene reserve	112.800	185.910
Egalisatiereserve	40.110	40.110
Bestemmingfonds OCW	<u>11.248</u>	<u>11.248</u>
	164.158	237.268
VOORZIENINGEN		
Omzetbelasting	0	6.595
KORTLOPENDE SCHULDEN		
Crediteuren	20.275	10.214
Belastingen	9.646	9.072
Nog te besteden subsidie	0	41.926
Overige schulden	<u>11.613</u>	<u>38.273</u>
	41.534	99.485
	<u>205.692</u>	<u>343.348</u>

1.2 EXPLOITATIEREKENING OVER 2018

	Begroting		
	2018	2018	2017
Eigen inkomsten	197.911	191.500	223.582
Subsidies	625.456	642.550	705.566
Totale baten	823.367	834.050	929.148
Beheerslasten materieel	112.994	96.890	189.976
Beheerslasten personeel	94.301	81.276	104.760
	207.295	178.166	294.736
Activiteitenlasten materieel	361.447	323.000	256.735
Activiteiten personeel	327.499	372.923	291.249
	688.946	695.923	547.984
Totaal lasten	896.241	874.089	842.720
Operationeel resultaat	-72.874	-40.039	86.428
Financiële baten en lasten	-236	0	2.268
Exploitatieresultaat	-73.110	-40.039	88.696
Het overschot is als volgt bestemd:			
Toegevoegd/onttrokken aan Overige reserves	-73.110	0	88.696

1.3 KASSTROOMOVERZICHT OVER 2018

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
<u>Kasstroom uit operationele activiteiten</u>		
Exploitatiesaldo	-73.110	88.696
Afschrijvingen materiële vaste activa	<u>4.023</u>	<u>8.380</u>
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	-69.087	97.076
Mutatie voorraad	3.383	-1.633
Mutatie vorderingen	-46.078	-27.640
Mutatie voorzieningen	-6.595	-6.595
Mutatie kortlopende schulden	<u>-57.951</u>	<u>-25.621</u>
	-107.241	-61.489
Kasstroom uit operationele activiteiten	-176.328	35.587
<u>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</u>		
Investeringsmateriële vaste activa	<u>-3.887</u>	<u>0</u>
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-3.887	0
Nettokasstroom	<u>-180.215</u>	<u>35.587</u>
Liquide middelen en effecten per 31 december	57.611	237.826
Liquide middelen en effecten per 1 januari	<u>237.826</u>	<u>202.239</u>
Mutatie liquide middelen	<u>-180.215</u>	<u>35.587</u>

1.4 TOELICHTINGEN

Activiteiten

Stichting De Appel arts centre is een centrum voor hedendaagse kunst in Amsterdam. Het centrum bestaat sinds 1975 en was achtereenvolgend op verschillende locaties gevestigd. In De Appel vinden tentoonstellingen, performances en andere activiteiten plaats.

De Stichting, gevestigd aan de Schipluidenlaan 12, 1062 HE te Amsterdam, is opgericht op 15 januari 1975 en is ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel te Amsterdam onder het nummer 41197650.

Grondslagen voor de waardering van de activa en passiva

Algemeen

De waardering van activa en passiva en de bepaling van resultaat vinden plaats op basis van Titel 9 Boek 2 B.W. en RJ 640. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Schattingen

Bij toepassing van de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening vormt het bestuur van de stichting zich verschillende oordelen en schattingen die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Indien het voor het geven van het in artikel 2:362 lid 1 BW vereiste inzicht noodzakelijk is, is de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningposten.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs verminderd met de op basis van de geschatte economische levensduur bepaalde afschrijvingen. De afschrijvingen bedragen een vast percentage van de verkrijgingprijs.

Vorderingen

Kortlopende vorderingen worden bij ontstaan gewaardeerd tegen reële gewaardeerd en daarna tegen gewaardeerd tegen nominale waarde of geamortiseerde kostprijs welke gelijk is aan de nominale waarde. Indien nodig onder een aftrek van een voorziening wegens mogelijke oninbaarheid, gebaseerd op een individuele beoordeling van de vorderingen.

Alle onder de kortlopende vorderingen opgenomen bedragen hebben een looptijd van minder dan een jaar.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Algemeen

Het resultaat over het boekjaar wordt bepaald als het verschil tussen de donaties en alle hiermee verbonden kosten en andere aan het verslagjaar toe te rekenen lasten.

Winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen welke hun oorsprong vinden in het verslagjaar worden opgenomen zodra deze voorzienbaar zijn.

Subsidies

Donaties worden op basis van toezegging opgenomen in het jaar waarop ze betrekking hebben.

Overige kosten

De overige kosten worden verantwoord in de periode waarop ze betrekking hebben.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode.

Toelichting op de balans per 31 december 2018

ACTIVA

<u>Verbouwing</u>	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Boekwaarde per 1 januari	7.069	0
Investerings boekjaar	0	7.952
Afschrijvingen boekjaar	-3.535	-883
Boekwaarde per 31 december	<u>3.534</u>	<u>7.069</u>
Cumulatieve investeringen	7.952	7.952
Cumulatieve afschrijvingen	-4.418	-883
Boekwaarde per 31 december	<u>3.534</u>	<u>7.069</u>

Kantoorapparatuur

Boekwaarde per 1 januari	0	0
Investerings boekjaar	3.887	0
Afschrijvingen boekjaar	-489	0
Boekwaarde per 31 december	<u>3.398</u>	<u>0</u>
Cumulatieve investeringen	3.887	0
Cumulatieve afschrijvingen	-489	0
Boekwaarde per 31 december	<u>3.398</u>	<u>0</u>

Voor de vaste activa worden de volgende afschrijvingspercentages gehanteerd:

Verbouwing	20%
Kantoorapparatuur	20%

<u>Waarborgsommen</u>	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Borg Broedplaats Lely	<u>6.849</u>	<u>6.849</u>

Debiteuren

Saldilijst per 31 december	<u>8.757</u>	<u>71.056</u>
----------------------------	---------------------	----------------------

Nog te ontvangen subsidies

Nog te ontvangen subsidie Mondriaan Fonds	30.000	400
Nog te ontvangen subsidie Fonds 21	0	2.500
Nog te ontvangen subsidie Ammodo	38.074	0
	<u>68.074</u>	<u>2.900</u>

<u>Belastingen</u>	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
Omzetbelasting	<u>28.155</u>	<u>4.895</u>
<u>Vooruitbetaalde kosten en overige vorderingen</u>		
Vooruitbetaalde kosten	22.117	6.547
Overig	<u>6.947</u>	<u>2.573</u>
	<u>29.064</u>	<u>9.120</u>
<u>Liquide middelen</u>		
Kas	3.885	662
ABN AMRO bank rekening-courant	18.687	12.257
ABN AMRO bank spaarrekening	28	124.726
ING bank	0	25.181
ING bank spaarrekening	<u>35.011</u>	<u>75.000</u>
	<u>57.611</u>	<u>237.826</u>

De liquide middelen staan ter vrije beschikking aan de vennootschap.

PASSIVA

<u>Kapitaal</u>	<u>2018</u>	<u>2017</u>
-----------------	-------------	-------------

Het verloop van de algemene reserve is als volgt:

Saldo per 1 januari	185.910	137.324
Resultaatbestemming verslagjaar	<u>-73.110</u>	<u>48.586</u>
Saldo per 31 december	<u>112.800</u>	<u>185.910</u>

De overige reserves zijn ultimo 2018 volledig vrij besteedbaar.

Het verloop van de bestemmingsreserve is als volgt:

Saldo per 1 januari	40.110	40.110
Resultaatbestemming verslagjaar	<u>0</u>	<u>0</u>
Saldo per 31 december	<u>40.110</u>	<u>40.110</u>

Het verloop van het bestemmingsfonds OCW is als volgt:

Saldo per 1 januari	11.248	11.248
Resultaatbestemming verslagjaar	<u>0</u>	<u>0</u>
Saldo per 31 december	<u>11.248</u>	<u>11.248</u>

<u>Crediteuren</u>	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
--------------------	-------------------	-------------------

Saldilijst per 31 december	<u>20.275</u>	<u>10.214</u>
----------------------------	----------------------	----------------------

Belastingen

Loonbelasting	<u>9.646</u>	<u>9.072</u>
---------------	---------------------	---------------------

<u>Overige schulden</u>	<u>31-12-2018</u>	<u>31-12-2017</u>
-------------------------	-------------------	-------------------

Vooruitgefactureerde bedragen	1.500	3.250
Nog te betalen bedragen	0	21.252
Reservering vakantiegeld	10.096	11.184
Overig	<u>17</u>	<u>2.587</u>
	<u>11.613</u>	<u>38.273</u>

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Huurcontract

Stichting Se Appel heeft een huurcontract voor de ruimte aan de Schipluidenlaan 12, Amsterdam. Het contract loopt tot en met 31 december 2019 met een aanvangshuur van € 26.891 per jaar.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de directie van Stichting De Appel te Amsterdam

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting De Appel te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting De Appel per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-640 Organisaties zonder winststreven.

Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2018 en de staat van baten en lasten over 2018 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting De Appel zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregeling in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de Overige gegevens

Amstelstad Audit B.V.
Burg. Haspelslaan 33, 1181 NB Amstelveen
T 020 - 303 7100
E info@amstelstad.nl
I www.amstelstad.nl

Uitgezonderd de mogelijke effecten van de aangelegenheid zoals hieronder in deze paragraaf beschreven zijn wij op grond van onderstaande werkzaamheden van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van RJ-640 Organisaties zonder winststreven vereist is.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in RJ-640 Organisaties zonder winststreven en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming de in Nederland geldende RJ-640 Organisaties zonder winststreven.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

De directie is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming de in Nederland geldende RJ-640 Organisaties zonder winststreven. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet de directie afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie
- vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amstelveen, 1 april 2019

Amstelstad Audit B.V.

drs. G. Hoes RA